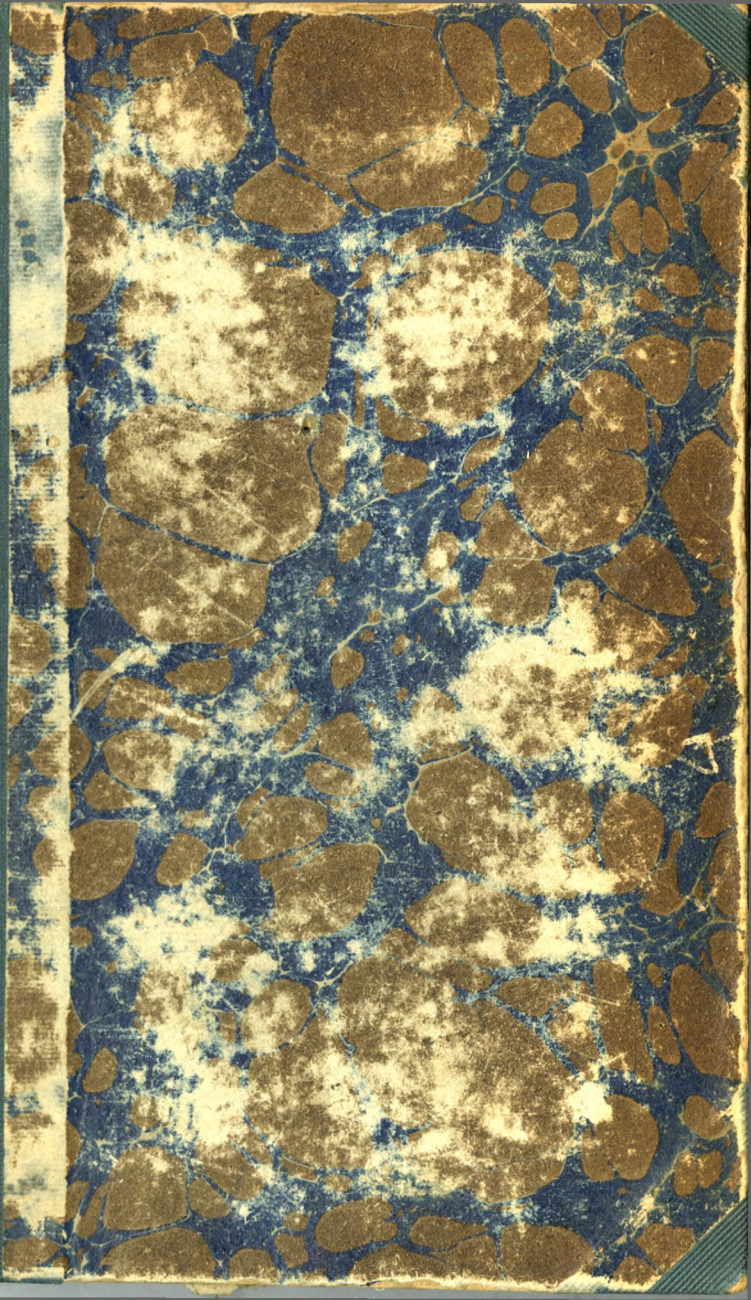

Politikai
röpiratok.

99.

99
773

EGY TERV,

MAGYARORSZÁGNAK, ILLETVE FŐVÁROSÁNAK VIRÁGZÓVÁ
TÉTELÉRE, S ENNEK FOLYTÁN A VILÁGKERESKEDELEM
ÉS IPAR KÖZVETITŐ FŐPONTJÁVÁ LEENDŐ EMELÉSÉRE,

NELYET

MINT UTOLSÓ, ILLETVE BUCSUZÓ

M Ű V É T,

AJÁNLVA A NAGYLELKŰ JÓTÉVŐINEK ÉS PÁRTFOGÓINAK.

SZERKESZTÉ

BLÁNA SZILÁRD,

VILÁGTALAN HONVÉD-SZÁZADOS.

12.

BUDAPEST,

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM NYOMDÁJÁBAN.

1874.

Ára: e munka szerzője és családja felsegélésére emberbaráti
nagylelkűségből szánt kegyösszeg.

4

ELŐSZÓ.

J e l l e g e : Meghalni még semmi, de
élni és vaknak lenni, esapás.

Schiller Frigyes.

A hallhatatlan német költő eme szavaival kezdem meg jelen tervezetem bevezetését, melyet a magyaroknak Ázsia fensikságaiból a régi Pannoniába való bejövetelők, — ez utóbbinak azok által történt elfoglalása folytán alkotott Szent István birodalmának ezer éves fennállását

megörökítő ünnepélyéhez dolgoztam ki.

Szerény meggyőződéseim szerint a szándék, mely tervezetemben rejlik, csakis szeretett hazám üdvére és javára czéloz, noha nyíltan be kell vallanom, hogy nem egyedül a tiszta honszeretet és hazafiság vezérelt engem ezen eszmére, hanem ama szeretet és kötelék is, melyek engem mint főtényezők az önhibáján kívül elszegényedett családomhoz fűznek, melynek eltartása terheket és nehéz gondokat köt sanyargó életemhez, daczára tudományaimnak és kiterjedő tapasztalataimnak az élet csak küzdelem, a mely sorsba a szomorú multam sodort, különösen pedig az

által, hogy a sok csapásokon kívül, melyeket eddig megviseltem — a kegyetlen sors vas keze még keményebb csapást is mért reám; — ugyanis az 1948|49-ki szabadságharcokban, a midőn hazám és nemzetem szabadsága és függetlenségeért vérig küzdöttem, hol több veszélyes sebet kaptam, melynek folytán a legszebb férfi korban azaz 43 éves koromban egészen megvakultam, mely világtalan s szomorú állapotban már hosszú öt év óta szenvedek a nélkül; hogy eddig a magyar kormánytól, — mely származását és létezését szeretett hazám alkotmányos szabadságának és függetlenségének helyreállításával egye-

temben egyedül az 1848|49-ki események eredményének, illetve azok bajnokainak köszönheti — csak némi segélyezést birtam volna kinyerni, pedig jól tudván azt, hogy egyedül hazám nyomoréka lettem.

Ezeket minden elkeseredés nélkül mondván el, — de még szükségesnek tartom a következő adatokat multamból felhozni. — Én ugyanis az 1848-ki nagyidőben lelkesedéstől áthatva mint 22 éves fiatal pezsgő vérű ember a cs. k. hadseregből önkénytelen a szabadságért küzdő bajnokok sorába léptem, melynek folytán az előbbi hadseregnél minden szerepemet elvesztém, — melyben a volt s életbe maradt bajtár-

saim, kik hazám ellen szolgáltak, — ma már tábornokok vagy más főrangú tiszték, tekintélyes fizetésben vagy magas nyugdíjban részesítettnek, míg én pedig elvesztém katonai jövedőmet, vagyonomat és egészségemet, és miért, — mert megtartottam hiven hazafias jellememet, nem szolgáltam az önkény-uralomnak, nem a törvénytelen kormány-
nak, — ugy nemkülönben a muszkavezetők, mint a kényuralom zsoldosai és hazaárulók — kik a magyar nemzet megsemmisítésére törekedtek, a magyar nép adóforintjaiból zsiros nyugdíjakban részesítették és részesítettnek, azalatt pedig én mint vak és nyomorék, szegény családom-

VIII

mal hazám iránt vérrel tanusított hűségem és ragaszkodásomért a nyilvános könyör-adományokra vagyok utalva, jobban mondva, koldulnom kell, — hogy családommal a nyomortól ki ne dőljek, — a nemes emberbarátok nagylelkűségét kell igénybe venni; — ama 50 kr. napi segélyt, mely alig elég csak a lakbér fedezésére, — tisztán kimondva: nem is a magyar kormánytól, hanem Gróf Andrássy Gyula mostani külügyér magántárczájából, az ő nagylelkűségéből meritem, — kivel száműzetésem idejében Párizsban megismerkedve társalogtam.

Négy évvel ezelőtt, a midőn

már szemeim világát elvesztém és már minden segédeszközeim kimerítve voltak, folyamodtam a magyar kormányhoz nyugdíjért, de ebbeli kérvényemtől elűtettem, csupán avval igyekezett vigasztalni, hogy arra előjegyezve lettem az esetre, ha a már nyugalmazott honvédek száma annyira lepadna, hogy számomra egy ily hely megnyilna. — Minden évben megújítám fennebbi kérelmemet, de mindannyiszor a fentebbi végzés tartalmára utasítottam, — és azóta már sokan meghaltak, azok helyeire más, erős egészséges emberek jutottak, kik részint magokat honvédeknek csempésztették be, és pártfogás ugy arczátlan tolakodás

utján sikerült nekik nyugdíjt kicsikarni, részint pedig havi illetményeiket pár nap alatt a korcsmákban elpocsékolják, és nekem mint világtalan munkaképtelen családfőnek, ki hazájáért mindenét feláldozta és vérét tényleg ontotta, úgy nemkülönben számos éveken át a száműzetés keserű kenyerét ette és hazájába visszatértekor két év és három hónapon át nehéz vasban ült — a magyar kormánytól kegyelmesen megengedett, hogy kísérem meg a szesencsét családom fenntartására koldulni, illetve kérévekkel a nemes emberbarátokhoz fordulni. — Csak merészeljen a vak honvédtiszt Budapesten alamizsnát

kérni, bizton érhetné őt ama sajnós végzet, miként a drabant őt vezetőjével együtt bekisérné, és betömlöcöztetné azért, mert bátor volt családja eltartására segélyt kérni.

Most önök nemeskeblü urak és hölgyek, embarátim és jótevőim! a fentebb elősoroltakból tisztán kivethetik ama szomorú helyzetet, a melyben én családommal sinlődöm, nem zugolódtam és nem panaszkodtam sorsom felől, mindamellett nem vesztém el kedvemet és estem kétségbe, hanem mint vak és nyomorék a családomhozi szeretettől erőt nyerve, léptem a szerény irodalmi térre, és csekéiy tehetségem számos jótevőkre és nemes emberbarátokra

akad, — kik az általam kiadott életrajzomat meleg részvétellel felkarolták, melylyel engem mint világtalan nyomorékot és családomat kegyes támogatásaikkal felsegélni igyekeztek.

Jól esett nekem, ki sok keserű csalódásokon és szomorú tapasztalatokon átment, a mostani időben a nagylelkű jótévő embereket felém seregleni érezni, a midőn szeretett hazámat a mostoha idők baleseményei, a folytonos rossz termések által sújtva találom, melynek helyzetét még égetőbbé teszi a kormány gyarlósága is, mely csapások drága hazámat a végelpusztulás partjához vezetné, ha az isteni gondviselés az

annyiszor kiszenvedett nemes magyar nemzetet kinos sorsában mindannyiszor meg nem mentette volna. — Felfoghatják szeretett jótevőim és nemes emberbarátaim, hogy én mint világtalan és nyomorék megnyit szenvedtem akkor, a midőn szép hazámat a csapások dulták, én is mint szabadságharczosa a nemzetnek a legteljesebb nyomor mocsárjába süllyedtem, és csakis nemes emberbarátimnak köszönhetem, hogy abban végleg el nem merültem. — Sajnálatra méltó állapot volt reám nézve azon idő, midőn szemfájásaimban szenvedtem — mindent nélkülözniöm kellett, a mire egy embernek szüksége lehet, — a nyomor

elvágtá tőlem a boldogulhatást, — lehet is képzelni a küzdelmet, melynek a vak, egy nyomorék családjával kitéve lett, családommal számos éveken át egy kis hónapos szobába kellett magamat összehuznom, míg végre családom közbenjárásával sikerült is nemeslelkű jótevőket és nemes 'emberbarátokat teremtetni, kik helyzetemet oda tették, hogy valahára a szerény családi tűzhelyet magállapíthatni szerencsés lehettem.

A keserűség pohara még nem mult el; — a szenvedések megpróbálása ismét megjött, a midőn t. i. öt évvel ezelőtt beteljesedett az, a mit a híres német költő ezen előszó kezdete felett jelige alatt mondott.

Egy oly férfinak mint nekem — világtalannak — ki fiatalságában hivatásánál fogva a haláltól nem ir-
tózott, ennek a csatákban, küzdel-
mekben bátran szemébe nézett, —
később mint menekülő Ázsia és
Afrika öléghajlataitól is menekült,
— az élet csupa unalom, csupa gond,
és így az isteni gondviselés csak jót
tenne velem, ha e nyomorból kiszó-
litana; de mi élete is lehet egy nyo-
morult vaknak e hideg világban —
mindenkitől elhagyatva s ugyszól-
ván számüzve?! Mindezek mellett
bennem a kitartó lelket nagyítják
azon körülmények, hogy hála a jó
égnak, akadtak számomra nemes jó-
tevők és nagylelkű emberbarátok,

XVI

kik támogatásaikkal unalmas élettembe elevenséget, a nyomoromba enyhét öntenek — és azon kötelék és szeretet, melyek családomhoz fűznek, kivernek ábrándjaimból és oda utasítanak, hogy végzetszerűen továbbra éljek családom javára.

Én nem ismerek olyan nehéz időket, a melyekben a keményen megpróbált hazánk és nemzetünk jelenleg sínlik; — utóbbi években a folytonos elemi csapások, valamint a kormánynak fejnélküli gazdálkodásai a gazdag, az áldott Magyarországot elszegényítették, — talán az Isten egyszer könyörülni fog e tuligázott hazánkon és sanyargatott nemzetünkön és megsokalni fogja a

csapásokat, melyek alatt most is tesped. — Jól tudom nemes jótevőimnek és nagylelkű emberbarátimnak is nehezebben esik jelen szomorú körülmények között a sorstól üldözött nyomorban szenvedő honfiakat támogatni, — én ritka és különös tüneményét észlelem a honszeretet és emberbaráti kegyeletnek, mely napfényként emelkedik ki a nemes jótevőim és jóakaró embertársaim kebeléből.

Most végre nemes jótevőim és nagylelkű embertársaim Önök részvételjes nagylelkűségéhez fordulok kéresemmel: fogadják tőlem emberbaráti szeretettel e munkámat mint második terményt az irodalmi

XVIII

téren, — és ezuttal ne vonják el tőlem nemes támogatásaikat, szenvedő családom érdekében áldozzanak a lehetőségig, — igérve azt, hogy ez utolsó munkám és utolsó küldeményem leend, különben is e munkám kiadására ösztönzött egyrésztől azon nagy részvét, melylyel a három világrészbeni életrajzom mindenütt találkozott, miért is ezen kérő soraim azon nemes jótévéimhez és nagylelkű emberbarátaimhoz szólnak, — kik nagylelkűek voltak érintett életrajzom kegyes elfogadása mellett jótékonyágaikkal szegény családomról nemeslelkűen megemlékezni, — másrésztől pedig a köteles hálaérzet, melylyel mindenkinek tartozom, ve-

zetett azon gondolatra, hogy velök megismertessem azon tervemet, melynek kivitele által hazánk fővárosát a világ gyűlpontjává és fővárosává emelni lehetendett, — mert általánosan tudvalévő dolog: hogy műveltebb nemzetet utánozva más nemzet is halad de nem megyen előre; — de ha a nemzet maga teremt oly művet, mely magára a műveltebb nemzetek bámulatát ébreszti fel, és azokat annak utánzására elsajátítására bírja, ugorva halad előre, míg végre azokat megelőzi. — E tervemet, — melyet szerencsém van bemutatni, — hű képét fogja adni azon honszeretetek, — melyet egész életemen át keblemben hordozék,

és azon önzetlenségnek, mely az önérdeket, a haszonlesést kizárja, — miért is ezen a honszeretet sugalta tervemet, menten minden hiúságtól bemutatám a fővárosi közmunkatanácsnak, később a fővárosi tanácsnál, mely mindkét helyen kitüntető elismerésben részesült, e nagyszerű terv kivitelének akadályaul egyedül országunk jelen szomorú pénzügyi viszonyai hozattak fel.

Most már miután fennebbi tervemben czélozott óriási mühöz a bizonytalanság csatlakozott, jónak láttam tervemet az igen tisztelt nemeskeblü közönség elé tárni — mely munkám minden esetre érdekes olvasmányt fog szolgáltatni, különösen

azok részére, kik hazájuk iránti szeretetükkel mindedig még fel nem hagytak; — a midőn pedig ezt teném, kérnék kevés elnézést, — ne keressenek benne valami irodalmi ritkaságot, hanem tekintsék benne azon célt, mely drága hazánk emelésére, dicsőítésére irányoztatott, — és ha isten ezt elérni engedendi, nyugodtan pihenni fogok ezután is azon a küzdőtéren, a melyről a harcz zaja s öldöklő eszköze leszorítani nem birt.

Végül üdv és hála önöknek nemes jótévő honfiaknak és honleányoknak, kik egy világtalan szabadságharczos és családjáról megemlékeztenek.

Kelt Budapesten, 1874. évben.

A szerző.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines across the page.

TERVEZET

A MAGYAR BIRODALOM EZER ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK
1883-DIK ÉVBEN LEENDŐ MEGÜNNEPLÉSÉRE ÉS MÉLTÓ
MEGŐRÖKÍTÉSÉRE

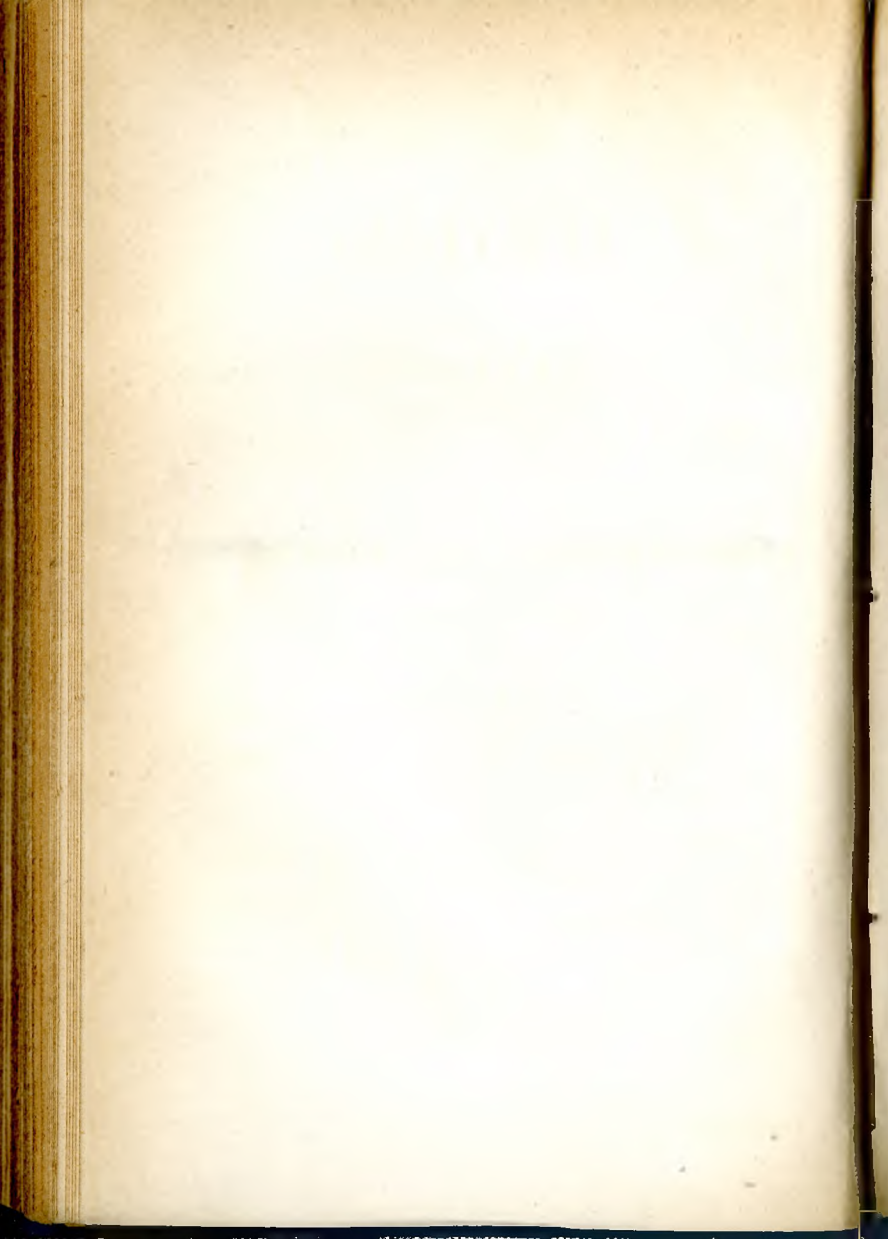
MELYNEK

KERESZTÜL VITELÉT AMAGYAR NEMZETNEK ÉS HAZAFIAS KORMÁ-
NYÁNAK AJÁNLVA

SZERKESZTÉ

BLÁNA SZILÁRD,

1848/49-KI VILÁGTALAN HONVÉDTÜZÉRSZÁZADOS ÉS
ÜTEGPARANCSNOK.

TERVEZET

a magyar birodalom ezer éves fennállásának

1883-dik évben bekövetkező

m e g ü n n e p l é s é r e

és méltó megörökítésére.

Azon szives fogadtatás által bátorítva, melyet igen szerény életrajzaim hazám fiainál találnak úgy azon részvét és elnézés által indittatva, melyek nekem mint szerencsétlen- és világtalan honfinak tanusítottak kilépek szerénységemből, hogy magamat újra a nyilvánosság véleményének alávessem.

De daczára a már természetemmé vált szerénységemnek, fellépésem rugója nem az önzés és hiúság, melyek a nyilvánosságra lépni kényszerítnek, hanem a legtisztább hazafiság minden utógondolat és anyagi érdek nélkül, — csak hogy szeretett hazámnak és nemzetemnek egy tervezetet előterjeszthessek, mely öt év óta a hazám szolgálatában öszszeroncsolt fejemben kereng, és hogy ezt filléremként hazám nagyságára, dicsőségére és jövődjére áldozhassam.

Ambár 4 év előtt Dr. Hirschler teljes megvakulásom alkalmával ily képeni láttelelet állított ki, mely eszességemnek épen nem hizeleg, még is ragaszkodom évek óta táplált kedvencz eszményemhez.

A magasztost a nevetségéstől, az egészséges ész az esztelenségtől csak egy keskeny határvonal választja el, mondá egy nevezetes szépész, de a hazámhoz és nemzetemhez vonzó szeretet

legyőzi a természetemmé vált szerénységemet, és fellépek hazám előtt, bemutatva egy tervezetet, noha azon veszélynek is kitéve lehetek, miszerint lesznek egyesek, kik esztelennek is nyilvánítani fognának, megtévén ezen lépést, alávetem magamat nyugalmas érzettel szeretett nemzetem ítéletének, és megbírálandja tervezetemet, melyet keresztülvittel végett ime felajánlok.

A 19-ik század sok tudós által mint nagy mérvben prózai és anyaginak és talán nem helytelenül, — elhiresztelve — még is azon előnnyel bír, hogy az összes emberiség nem csak anyagi, de társadalmi szempontból is óriási haladást tett.

Ezen földgömb átalakítása óta az emberiség, miként ezt hagyományok, regék és az élő, vagy már elenyészett nemzetek és nemzetiségek történetéből tudjuk, nem haladt anyira előre, sem képzettségi, sem polgárosítási szempontból, mint a jelen 19-dik században.

Az emberi ész ezen században a haladás és műveltség terén egy óriási győzedelmet ünnepelel, mert bár az ókorban is egyes nemzetek valának, mint p. o. az egyiptombeliek, persák, görögök később a rómaiak, melyek a művelt nemzetekhez számítottak, de a körül lakó népek és nemzetek az emberiség kifejlődésének legalsó fokán állván, a művelődés és a műveltség a vad népek általi megtámadtatásával megsemmisítettek; századokig tartó harcok és erőlködésekbe került, sok vért és vagyont kellett áldozni, míg ezen zürzavarból a mostani műveltség kifejlődhetett.

Hála az Istennek a XIX-ik században e földgömb nemzetei nem félhetnek a fentebb elősorolt őskori romboló állapotoknak ismétlésétől, mert mai időben az emberbaráti szeretet, a tudományos művelődés és haladás képezik majdnem az egész világ közös birtokát.

A jelenlegi nemzetek művelődni fog-

nak azon időpontig, melyben ezen bolygó külső befolyások által átalakítatik, és a rajta levő teremtmények ezen szörnyű eset következtében megsemmisíttetnek. Ezen okból kötelessége az emberiségnek, szem előtt tartani a természetet, ezt követni minden tekintetben, miután abban megállapodás vagy nyugalás lehetetlenség, és minden égi testek ezen végnélküli világűrben és az egész mindenségben minden tárgy előrehaladnak, ugy az embernek is öszhangzásba kell jönni a természettel és szoros kötelességévé válik a haladás pályáján bátran előrehatolni, mert mint a természet ugy az emberiségnek is a haladásban megállapodni merő lehetetlenség.

Bátorkodom tehát egy tervezetet bemutatni, melylyel csak hazám és nemzetem érdekében öt év óta foglalkozom és most minden rendelkezésemre álló eszközökkel ezen kedvencz eszmém kivite-

lére törekszem, és ezt rövid három szakba foglalva fejezem ki:

„Állandó világkiállítás Budapesten.“

Ez az elhunyt Albert angolországi hercegnek polgárosító és történet-művelődési teremtménye, melynek áldásdús következményeit az összes emberiség érzi.

Bujdosásaim alatt oly szerencsés valék 1851-ik évben az első világkiállítást Londonban az ugynevezett hydeparki kristály-palotát látogathatni, hol körülbelül e földgömbnek összes ipara, művészete és terményei képviselve voltak, — ez az első, de kissé még tökéletlen kísérlet volt, minden tartományból nem csak a szellemnek, hanem a természetnek terményeit is közszemlére kiállítani.

És Albert hercegnek eme nagyszerű eszméjéből eredt következmények minden művelt nemzetre jótékonyan és áldásdúsan hatottak.

A már öt év mulva (1856-ik évben) Párisban rendezett világkiállítás ezen téren már egy nagyszerű haladást mutatott. Minden művelt nemzet nagyobb fokú érdekeltséget mutatott ezen világkiállításához illő tárgyaknak beküldése iránt, későbben 1862. évben következett a londoni és 1867. évben a párisi világkiállítás a Mars téren.

Hivatalos teendőim öt és fél hónapra át köteleztek reggeli 8 órától esti 6 óráig, sokszor még több ideig is, a kiállítás helyiségében időzni, és örömmel észleltem, hogy már e téren nagy haladás történt; de még is egy zürzavaros tömkeleg volt, minden összhangzás és rend nélkül, mely a nézőre nagyszerű és megható benyomást tett, de a kiállítás elhagyásakor tiszta képét ezen kitűnő és gyönyörű tárgyaknak, melyek mind az emberi ész és találmány gyümölcsei valának — magának nem képzelheté.

A mars-tér óriási köréptületén e földgömbből az ipar, művészet és természetnek összes terményei egymás mellett voltak közszemlére kiállítva, ezenkívül a marsterén egy aránylag kis, alig husz holdnyi téren, ligetek, tavak, aquariumok, és sok nemzetnek általuk épített különféle érdekes építményei léteztek.

Képzeltetni a nagyszerűség daczára, — hogy mily zavaros felfogást szült a látogatóban az, ha p. o. egy chinai templom mellett egy norvégiai parasztház állott, egy török mecset karsu tornyai mellett egy északamerikai munkáslak, — egy bambusnádból készült japáni nyári palota mellett egy angol imaház stb. ugyszinte egy chinai teaház mellett, mely a közönségnek kellemes italait kínálta, a Dréher-féle nagyszerű sörcsarnok, mely a szomjast jó serével itatta, — egy franczia mulattató kávéház mellett egy afrikai — hol beduinok, arabok és szececsenyek fülhasító támtámjokkal hang-

versenyt rendeztek, s azok mellett egy angol lovarda, egy világító torony s egy hottentoti kunyhó.

Ily szembeötlő különös ellentétek sok példáit elősorolhatnám, melyek a szűk tér miatt másképp rendezhetők nem voltak. Ezen zürzavarból épen nem lehetett tisztán észlelni, — tetszett ugyan, mulattató is volt, de a komolyabb látogató keveset tanulmányozhatott, és magának tiszta képét a népeknek szokásaikban, életmódjaikban, polgárosodó kifejlődésükben és anyagi haladásukban, nem képzelheté, — mert látván egy indiai kunyhó mellett egy pompás svájci modorban épített nyári lakot, az első, egy tekintetre is mire sem méltattatott miglen a nagyon izletes svájci házacská midnenkinek figyelmét magára vonta.

Tapasztalásaim szerint mondhatom, — én öt és fél hónapig egész napokon át a kiállításban jártam keltem, nem csak az óriási körépületben az ipar és művé-

szetnek sok száz tárgyát elnéztem, de azon kivüli oly kis téren, hol alig egy pár száz építmény létezett, többek figyelmemet elkerülték.

Midőn már a kiállítás feloszlott és a művek szétbontattak, akkor esudálva vevém észre, hogy több épületet elnéztem.

Ilyképen történt ez nem csak nálam, de százezernyi látogatónál is, kik husz vagy harminczszor is a kiállítást szemlélvén, azon tapasztalásra jutottak, hogy inkább mulattak, szórakozást találtak mint tanulmányozhattak.

Minden világkiállításnak főcélja: népeket és országokat, ezeknek szellemi és anyagi ugy művelődési haladását tanulmányozni, és az ott látottak összehasonlításával, átidomításával és javításával saját érdekeinkben gazdag tapasztalatokat, szellemi és anyagi tökéletesbülésünkre kizsákmányolni. — Szórakozás és mulattatás csak másodrendti sorban

az összes látogatók tulajdona, t. i. kik ily emberbaráti eszmének célját felfogni képesek, — ezen okból fejtem ki alantabb ezen nagyszerű eszmének alapvázlatát, mely az összes emberiség javára és üdvére szolgál, a mely szerint lehetséges leend a világkiállítást a zürzavar-tól menten egy nagyon egyszerű de legcélyszerűbb módon rendezni, hogy ez intézmény magasztos és nagyszerű céljának kellőleg megfelelhessen, t. i.

e földgömb összes terményei, melyet a természet, művészet és az ipar előteremtének, ugy szinte az emberiség szellemi tehetségének gyümölcsei a közszemlére kitétetnek, hogy a főcél — mely szerint a népek a legjobbat, legszebbet és a legcélyszerűbbet megismerni tanulmányozzák — elérve legyen, miáltal a végcél — t. i. a haladás pályáján a kifejlődés, és művelődés tökélye emberi felfogás szerint — elérve leend.

Csak rövid ideje, hogy a bécsi vi-

lágkiállítás feloszlattatott, — én mint világtalan sajnálatomra azt nem láthattam, de a mint hallomás után tudom, ez az 1867. évi párisi marstéri világtárlatnak utáinzata volt.

Egy óriási körépület, — körülötte ligetek, kertek, növény- és üvegházak, különféle népek által előállított építmények tarka vegyületben, épen mint a párisi marstéren, csakhogy nagyobb mértékben, (mert a prater nagyobb kiterjedésű) — tehát nézetem szerint egy szép magasztos látvány, de egyszersmind egy nagyszerű tömkeleg, melyben a látogató az emberi lángész fénye és dicsősége által meglepetett, — de a képviselt népek művelődési állapotának fokát tisztán nem észlelheté, különben is oly aránylagos kis téren nem is érhető el, e földgömb természetének s emberiségének terményeit tisztán és világosan közszemlére kiállítani.

Ekkor azon eszme villant fel agyam-

ban, ezen áldásdús intézményt hazám és nemzetem részére állandóan t. i. örök időre életbe léptetni.

Legkedvezőbb időszak volna ezen művelődési művet a legtökélyesb alakban a magyar birodalom ezer évi fennállásának megünneplése alkalmával életbe léptetni, és ekkor az ünnepélyhez méltólag a jövő nemzedéknek a 19-dik század e korszerű világremekét mint az emberi ész diadalát bemutatni és általadni, s egyuttal evvel a magyar birodalom fennállását legmagasztosb emlékként megörökíteni.

Annak mikénti elrendezését alább kimerítőleg részletezendem.

Midőn elődeink ezer év előtt Ázsiának sík földjéről Európába Pannoniáig hatoltak, és ezt fegyveres erővel birtokukba vették, ezen országot többféle nemzetek lakták, kik még máig is léteznek, és századokon át köztünk és velünk a legszebb egyetértésben éltek, miglen a

legujabb időkben a bécsi kormány szükkeblü és czéltvesztett iránya azokat azon magyarok ellen felizgatta, kik a jogot és szabadságot védelmezték.

Az 1848—49-ki forradalmi, illetve testvéri harcz ezen irányzatnak szomoruan és véresen gyümölcsözött, melyben a testvérnemzetek egymást marczangolák, és az újra felébredt Magyarországnak a jelenlegi szabadelvü és alkotmányos vivmányai daczára még máig is majduem általános szenvedélyesség létez a magyarok ellen, — tehát miként lehetne ezen ingerültségeket leginkább csillapítani, a midőn még mindég ez országnak ezer év előtt fegyveres erővel történt elfoglalását szemünkre lobbantják.

Mindazáltal, hogy európábani első fellépésünknek ellentéte képen a magyar birodalom ezer éves fennállásának megünnepléseül, a békének legnagyobb s legáldásosb korszerü művét, mely az emberiség szellemi és anyagi fejlődését, ha-

ladását kiválóan elősegíti, az állandó világkiállítás óriási művét Budapesten életbe léptetjük, és kívánatos volna, hogy ezen ügyet az ország képviselősége, a király s kormánynyal egyetemben pártfogásába venné és Magyarország üdvére és dicsőségére megszavazná.

Én tehát a következőket indítványoznám:

I.

Hogy a főváros előtt t. i. Rákos és a lőrinczi puszta felé egy 10000—12000 vagy több holdnyi terület kézből vagy kisajátítás útján a kormány által vétésék meg, mely holdanként egyre másra 1000 fttal mint legmagasabb becsárrel számítva 10—13 millió forintba fogna kerülni.

II.

Ezen egy darabban lévő terület öt vagy hat részre osztatnék fel és pedig

nem a képviselt világrészek nagyságához, hanem a rajtuk lakó népek értelmisége és műveltségi fokához képest arányosítva.

»Európa« mint legértelmesebb és legelőhaladottabb világrész a területnek aránylagos legnagyobb részét vehetné igénybe, melyet követné.

»Amerika« mint Európához műveltségi és kifejlődöttségi tekintetben legközelőbb álló világrész, harmad rendben

»Ázsia« — negyed rendben,

»Afrika« — ötöd rendben,

»Australia« és végre mint hatodrendű,

»Oceania vagy Polinesia« számos szigetcsoportok a csendes tengerben.

III.

Minden egyes nemzetnek a magyar kormány részéről annak lakossága számához és értelmiségéhez képest egy szakértő bizottmány által arányosítva egy

bizonyos nagyságu térség örök időkre ajándékoztnék azon kikötéssel, hogy az illető nemzet és kormánya lekötelezné magát arra, hogy egy állandó kiállítást saját belátása szerint a hozzá tartozó épületekkel, termekkel, árúhelyiségekkel, mulató termekkel, ligetekkel ugy szinte déli növény házakkal stb. saját költségén berendezzen.

IV.

Az óriási körfalak az illető nemzet által építtetnének, a mennyiben ezek az általa elfoglalt föld területéhez tartoznának.

V.

Természetes, hogy egy bizonyos kiadási összeg az összes népességek által elfoglalt térségek arányához mérve teljesen fedezendő, — mely a következőkre fordíthatnák:

a) a felállítandó óriási vízvezetéki

gépezetre, mely naponként 2 — 2^{1/2} millió akó vizet a létesítendő tavak, rögtönzendő folyók, csatornák, vízi művek és aquarimuok számára szolgáltatná. ;

b) a közlekedési eszközökre az egész világkiállítás helyén u. m. a lóvonatu és gőzmozdonyu vasutak, a szekér és gyalogutak kivételével, melyeket az illető nép saját belátása és költségeire előállítaná ;

c) az egész óriási világkiállítás területének csatornázására.

Mely mindezek a közös ügyeit és terheit a világkiállításhoz járulandó nemzeteknek és népeknek képezik.

VI.

Az aránylagosan kiosztott terület átadásánál az illető nemzet vagy kormánya, mely ezen területet örökbirtokként átveszi, magát a következőkre kötelezi le :

a) mindennemű művészi vagy ipar-

terményt, mely az illető országos bíráló bizottmány által legkitünőbbnek talál-
tatik, a kiállításra küldeni ;

b) minden új javítás és találmá-
nyokból, melyek az idő folyamán (mivel
a haladás szünetet nem ismer) a tudo-
mány, művészet és ipar terén mutatkoz-
nak, — két példányt Budapestre kül-
deni, és az illető kiállítás épületeiben ki-
állításra elhelyezni, és ezen körülményt
az állandó világkiállítási hírlapban, mely
minden élő nyelven meg fogna jelenni,
az egész emberiség érdekében kihirdet-
tetni ;

c) minden természetmenny és termék,
mely az illető nemzet országában terem,
legalább egy példányban képviselve
legyen ;

d) az illető nemzet országának egész
növényzete t. i. mindennemű virágok,
fák és cserjékben, melyek ott teremnek,
legalább egy példányban az illető nem-

zet kiállítási helyiségén képviselve legyen.

Az egyenlítő alattiak lekötelezik magukat arra, hogy üveg-, növény- és meglegházakat nagyszerű modorban és oly magasságban építsenek, miszerint abba a legmagasabb pálmafa is elhelyezhető lehessen, és a csupán déli éghajlat alatt tenyésző növények ápolására megkivántató melegséget saját költségükön tartoznak fenntartani;

e) mindennemű élő állatok, melyek országukban tenyésztetnek vagy élődnek, különösen az emlők, madarak, hüllők, bogarak stb. két példányban (t. i. him és nőstény) és pedig élő állapotban képviseltessenek, kivéve azokat, melyek a fogságban nem tenyésznek, de azok is két példányban kitömve állittassanak ki;

f) az illető nemzetek nemes dicsvágyától feltételeztetik, hogy versenyezve aquariumokat (körülményekhez képest) azon különböző és számtalan teremtmé-

nyek részére, melyek az illetők tengereiben élődnek — felállítani fognak, s azok számára fris vizet az adriai, közép és fekete tengerekből díjtalanul szállíttatni a magyar kormány kötelezi le magát;

g.) mindennemű az illető nemzet országában találató ásvány legalább egy példányban legyen képviselve.

VII.

Miután minden nemzet saját területének ura s így mindent elfog követni dicsőségének emelésére más nemzettel versenyezni és azt szellemi és anyagi fejlődésében tulszárnyalni.

Miután ezen földterület ajándékkép kizárólag a magyar nemzet egy ezer éves fennállásának megünneplésére és emlékének megörökítésére adományoztatik a magyar nemzet részéről más egyes nemzetnek, tehát az illető nemzet vagy kormánya lekötelezi magát arra, hogy ezen ajándékba vett földterületből bár mily

csekélységü részt is oly részvénytársaságoknak, magán nyereszkesedőknek avagy éppen szédelgőknek át nem fog engedni, kik a világkiállítást ezen magasztos művelődési vállalatot mint önzők vagy egyes nyereszkesedők gazdagodási czélokra kiszákmányolni ohajtanák.

Az állandó világkiállítás óriási műve egy nemzetközi congressus alatt fog állani, melyet minden egyes nemzet vagy kormány küldöttei képezik, és ezen felül minden egyes nemzet Budapesten létező főconsula alatt fog állani, mely minden peres kérdésekben ítél vagy dönt, s a főfelügyelőséget az illető nemzet felett az általa elfoglalt területen gyakorolni fogja.

VIII.

Minden nemzet vagy kormány lekötelezendü magát arra, hogy a neki kiosztandó térségen mindkét nembeli munkásokból, iparosokból, művészekből és

kereskedőkből álló gyarmatot létesíteni fog a terület arányához képest. Az illető területen előforduló munkákat csak a hozzátartozók által lehet véghezvitetni, azonkívül lakházakat és más építményeket csak szokásos modoraikban és azon építőanyagokból, melyek az illető nemzet országában használtatnak, kell előállítani, hogy az eredetiség és nemzeti jelleg a művészet és ipar terén sértetlen fenntartassék, — továbbá az áruhelyiségek, tea-, kávé-, éttermek stb. honabéliek másodképét tüntessék elő. A magyar kormánynak és nemzetnek kiváló hivatása leendő felhívni minden egyes nemzetet arra, hogy az illető nemzet ne csak életmódjára hiven képviselve legyen, és adjon arról kellő kifejezést, hanem a mulatságok oly nemeiről is gondoskodják, melyek országában divatosak és szokásosak, annál is inkább, mivel az jövedelmező üzlet leendő, mivel bármely nemzetbeli ember nem csak a hasznosat de a

kellemest is kedveli, — és a mulatságot élvezni bárki is óhajtja, melyhez a vágy annál inkább szoritja, mivel hogy ujdonságokat és eredetiséget szemlélhet.

IX.

Minden művész, iparos és kereskedő ünnepélyesen lekötelezendi magát arra, hogy üzletébe vágó termékeket, természetményeket, élelmiszereket, egyszóval bármi czikkeket, — melyeket hazájokból szállittatják — hamisitlan állapotban áruba bocsájtandják, kik különben is nem csak az illető consul, hanem a nemzetközi biróság és rendőrség elienőrzése alatt állandnak és az ez ellen vétők nem csak megfenyittetnek csalási vétség miatt, hanem árulási joguktól megfosztatva a kiállítás helyszínéről is örökre eltiltatnak.

Mivel az állandó világkiállításnak célja nem lehet egyesek ildomtalan gaz-

dagítása, hanem hivatva van a művészet, ipar és természet terményeit közszemlére kiállítani, és azok előnyeit ildomos uton az emberiséggel megismertetni.

X.

Mindazon népek és nemzetek, — melyek jobbadán az egyenlitők alatt gyarmattelepítvényekkel birnak, vagy ott is laknak, és nagy áldozatokkal dus növényzetüket üvegkertekben közszemlére kiállítják, — arról is gondoskodjanak, hogy nagyszerű üvegházaikat akkép rendezhessék be, miként annak meglátogatása a közönség kényelmére váljék, s hogy ezen óriási termekben és üvegkeretekben bárminemű mulatságot rendezni lehessen.

A befizetendő beléptidijak nyáron, de főleg télen át nem csak a fentartási költségeket dúsan megtérítendik, hanem okszerű kerti gazdászat mellett virágok,

növények és déli fák eladása által tetemes jövedelmet nyerhetnének, mely a kiállítás szépítésére, javítására és fentartására fordítandó lenne.

XI.

Miután minden nemzet az ajándékozási okmány alapján az általa elfoglalt területnek korlátlan birtokosa, tehát a beléptidijakat saját területén tetszése szerint határozhatja meg, és bevételeit annyival is inkább ellenőrizheti, mert minden nép és nemzet területe teljesen elzárva, bekerítve és így elkülönítve is lévén.

XII.

A kiállító nemzet köteles minden alattvalóját saját érdekében arra figyelmeztetni, hogy szabadalmazott találmányaiból és javításaiból két példányt a

vele járó leirással együtt és pedig az egyik példányban a Magyarországot illető területen létezendő nemzetközi szabadalmi helyiségbe, a másik példányban pedig saját nemzetének kiállítási termeibe bemutasson és általadjon.

XIII.

A nemzetközi bizottmány részéről az illető kormányok arra fognak felkérni, miszerint azou tartományokból, melyekben még a nemzetközi viselet nem általános, az állandó világtárlatra csak oly gyarmatokat küldjenek, kik jó erkölcsös magaviselet és szorgalmuk mellett magukat arra is lekötelezendik, itt-létük ideje alatt eredeti és szokásos népviseletükben megjelenni, mely kötelezettség alól a nők és gyermekek sem vétnének ki, -- hogy ezáltal a látogató e

földgömb minden népviseletéről magának tiszta fogalmat szerezhessen.

XIV.

Miután mint fent érintetett, e földgömb minden nemzete egy, annak népessége és műveltségi fokához mért térséget ajándokul nyerend, — tehát minden nemzet és kormány arra kötelezendő lenne kisebb alakú városokat vagy falvakat alapítani, — művészi és ipartermeken kívül lakházakat, egyházakat, imaházakat, mecseteket, növény- és színházakat építeni és mindezeket a honi modor és izlés szerint eszközölni.

Szükségtelen megjegyezni, hogy ezen nemes szellemű versenyben az emberiség eme viadalterén minden nemzet igyekezni fog a legjobbat, a legszebbet és a legnagyobbszerűt előállítani, és ezen felül azon előny is állana elő, —

hogy az emberi ész és szellem eme teremtményeit nem kell lebontatni és elhordatni, mint az eddigi világkiállításoknál szokásban volt, — hanem az emberi lángész eme építményei és teremtményei minden nemzetnek szolgálendő emlékpéldányokként állandóan fentartatnak, és a következő nemzedék ösztönzői lesznek arra, hogy benne a dicsvágy, a versenyszomj, a művelődés és haladás pályáján még jobban fokoztassék, mivel büszkélkedve szemlélheti elődei nagyszerű teremtményeit, melyeket hátrahagyának. — És ezen okból igen helyes lenne ezen kisdud városkákat és falvakat az azokat előállító nemzetnek saját országában létező városok neveivel elkeresztelni u. m. : Páris, London, Berlin, Bécs, Budapest, Róma, Pétervár, Konstantinápoly, Bukarest, New-York, Mexiko, Rio de Janeiro, Peru, Sydney, Kairo, Kalkutta, Kolumbo, Zanzibar,

Batavia, Manilla, Jedelo, Peking, Honolulu stb.

XV.

Minden kormány a közös költséghez járulandó részletén kívül minden építkezést és kerti talajozást saját költségén tartozik eszközölni.

De miután e nagyszerű állandó teremtmény megállapításához évek szükségeltetnek, — tehát égető szükséggé válik, miszerint a magyar kormány vagy nemzet saját érdekében és honszeretettől áthatva, az előkészítő munkálatokat már folyó 1874., vagy legkésőbb jövő 1875-dik évben megkezdéné, hogy a népek és a 19-dik század eme óriás és remek művéhez hozzáfoghatnának, mivel legalább 9—10 évi megfeszített munkát igényel arra, hogy ezen nagymérvű óriási teremtmény ezen időszak alatt félig-meddig elkészülhessen.

Ezen viadalkör leend az emberiség szellemi és anyagi versenyének és viadalának színhelye. — Itt a művelődés és emberi érzet legszebb diadalait ünneplendi, — az emberi lángész ezen idő alatt vas szorgalommal oda viendi a dolgot, hogy az állandó világkiállítás a magyar birodalom ezer éves fennállásának megünnepléseig azaz 1883-dik évig a látogatók számára elkészülhessen.

XVI.

Az állandó világkiállítás azon okból, mert Budapestnek már kedvező helyrajzi fekvésénél fogva sokkal kevesebb áldozatokkal és sokkal könnyebb módon eszközölhető, és még a következő okokból is: mert

a) Budapest csak 1867-iki kiegyezés óta egy vidéki városból rögtön fővárossá emelkedett, és az most kezdetleges

kifejlődésében halad, — tehát még a rákoslőrinci pusztán, Ócsa és Örkény felé, hol még helységek és másféle nagy-szerű építvények nem léteznek — egy 10,000—12,000 holdnyi térség egy da-rabban jutányos áron megszerezhető, de ez ellen mi lényeges akadály sem forog-hat fenn;

b) mert azon áldozatok, melyeket nemzetünk e célra hozna — Páris, Lon-don vagy Bécs fekvéséhez képest nagyon csekélyek, hol egy oly óriási térség meg-vásárlására 150—200 milliónyi összeg nem volna elegendő;

c) mert a siketség, mely Buda-Pest előtt elterül egy ily óriási vállalat kifej-lesztésére igen nagy előny, melyet más fővárosok nélkülöznek;

d) mert a csepelszigeti vasuti hid által, mely most épülőfélben van és egy pár év alatt elkészül — a kiállítási tér egész Európával egyenes összeköttetés-ben leerd.

XVII.

Az óriási kerítőfalak hosszában egy 18 — 20 ölnyi szélességű út gőz- és lóvonatu vasutak és közönséges szekerek vagy kocsik számára volna létesítendő.

Közvetlenül mellette az érkező idegenek kényelmére, tekintettel az illető nemzet területének fekvésére és irányára, saját nemzetbeliei számára vendégfogadók, vendéglők és más ét- és frissítő termek lennének építendőek. — hol étkek és italok minden nemzetbelinek saját nemzeti szokásai szerint kiszolgáltatóknak. — mely mindezen vállalatok az illető főconsul szigorú felügyelete alatt állának, nehogy az érkező látogatók a legszemtelenebb módon kizsákmányolassanak, miáltal a látogatók száma csak gyérülne, — miért is az illető vendég-

lősök vagy vállalkozók szigoruan utasítottak lennének oda, csupán nemzetbelieket alkalmazni szolgálatukba.

Általában a nemzetközi bizottmány-
nak érdekében fekszik, e műnek felvi-
rágzására és kifejlődésére kellő gondot
fordítani, és oda törekedni, miszerint a
látogatók jó, olcsó és kényelmes szállást
és ellátást találhassanak, melyek nem-
zeti szokásaik, izlésük és berendezésük-
nek megfelelhetnének.

XVIII.

A magyar kormány részéről a fő-
város felé néző oldalon a következő épít-
mények volnának felállítandók:

- a) a fődiszkapuzat a világkiállításhoz főbejáratul és megfelelőleg e nagy műhöz;
- b) az igazgatási hivatal épülete;
- c) a nemzetközi bizottmány épít-

lete, egy nagy ülési teremmel a megfelelő irodai helyiségekkel ;

d) a nagyszerű mértékben építendő »szabadalom háza« a hol a találmányok és javitmányok az emberi foglalkozás minden nemeiből egy példányban letéteményeztetnének ;

e) egy központi posta- és távirdahivatal, mely a közlekedést nem csak a világtárlat belsejében tartaná fenn, — de a földgömb lakott részeiben létező távirdai hálózattal és postaállomásokkal közvetlen összeköttetésben lenne ;

f) egy fővámhivatal, mely egyszerű de czélszerű kezeléssel minden árut vagy terményt, melyek a földömb különböző részeiből küldetnének, az illetékes nemzeteknek a leggyorsabban át és illetve kiszolgáltatná. — Kivételt képeznének azonban mindazon művészi és ipartermények vagy természetmennyek, melyek csak mintaképen az illető kiállítási termék részére rendeltetnének. Különben a

szabad kereskedelem már csak az idő kérdése, mely a középkori czéhrendszer fennmaradt részét eltörli, és a korlátlan versenyzés a fogyasztók nagy előnyére teljes mértékben bekövetkezik;

g) egy nemzetközi zeneterem, hangversenyek részére

és végre:

h) egy kórház és egy rendőri hivatal.

XIX.

A kincstár érdekében indítványozom, hogy mielőtt ezen tervezet az országgyűlés és a nyilvánosság elé jönne, meghitt kormányi ügynökök küldetnének ki mindazon birtokosokhoz, kik Lőrinczpuszta, Ócsa és Örkény felé a létesítendő világtárlat térkeretébe eső birtokokkal birnak — kiküldetnének, velük a világtárlat részére megvásárlandó földrészek iránt alkuba bossátkozni, és azoknak

olcsó és szabad kézbőli megvásárlását eszközölhetnék, — mely most könnyen végrehajtható lenne, mivel ezen földek mind 3-dik osztályuak, és futó homokkal borítottak, de aránylagos távolságuk miatt is olcsón megvehetőek lennének.

De midőn ezen tervezet országgyűlési határozat által már el lenne döntve, s illetve elfogadva, — daczára a nagymérvű haszonnak, mely ezen vállalat keresztülvitele által az egész országra háromlana, az illető földbirtokosoktól annyi hazafiság alig feltételezhető, hogy birtokaikat a fennebbi czélra a jelenlegi árakon átengednék, midőn arról értesülnének, hogy birtokaik a világkiállítás területébe esnek, és azok okvetlenül megveendőek is lennének, hanem ezekért három vagy négyszer annyi árt is követelnének. Noha kisajátítási törvényünk van, de ez nem elégséges, sőt hiányos arra, hogy czéljának megfelelően, — melynek égető szükséggé vált egészséges

átdolgozása, kijavitása, illetve újabbi korszerű alkotása által néhány milliót lehetne megtakarítani.

Midőn a fővázlatban a legfelületebb módon eszmémet egy állandó világtárlat berendezése felett megismertettem, azonban ezen óriási mű részletezését abba kellett még mostanra hagynom, mivel még meggyőződve nem vagyok arról — daczára annak, miként az hazám és nemzetemnek a legdusabb hasznot befelé — és befolyást kifelé eredményezné — hogy ezen tervem nemzetem és kormányának beleegyezését ezen vállalatnak czélszerűségéről meggyőződve elnyerendi-e? Ha csakugyan azon örvendetes eset beállana, — mi e földön egyedüli kívánságom — hogy hazám fent érintett eszmémet helyeslendi, úgy sietni fogok egy részletes tervezet kidolgozásával.

Ezuttal pedig bátor vagyok az ország és nemzetemnek ezen vállalatból

származható előnyöket röviden előadni,
és pedig:

bujdosásom alatt tapasztaltam, hogy — daczára annak, miként az 1848|49-ki véres mozgalmak szomorú nyomokat hagytak hátra — az ennek folytán bekövetkezett vérszomjas és észnélküli az egészséges rendszert egészen mellőző viselkedés (reactio) kiméletlen dulásai — ugyszólván valamennyi művelt nemzetnek rokonszenvét felénk terelték, és csak ezen idő óta a többi népek és nemzetek által nem csak elismertettünk, hanem meg is ismertettünk.

A szabadsági harcok előtti időkből alig ismerték Magyarországot és ha is, de csak névleg, — egyedül Angolország, kivált herczeg Eszterházy ottani követsége alatt, de a hidegvérű angolok kik megvalva, jól számító, vállukat vonitva gúnyosan rólunk mint tulesapongó és tékozló magyarokról beszéltek.

A miveletlenebb nemzetek Magyarországot névleg is alig ismerték.

A kiegyezés óta, ezen helyzet egészen megváltozott, mert most egy osztrák-magyar birodalom létezik. A forradalom előtti időkben egy szabadalmazott osztály által kizsákmányolt, a véres átalakítása és szenvedései által keményen sujtott Magyarország ezen gáton egy óriási lépéssel átjut, mely őt a többi művelt nemzetektől elválasztja, és halad a legjobb uton, nehéz munkával, de vas szorgalommal Európának legértelmesebb és legelőhaladottabb nemzetek között mielőbb egy tisztas állást elfoglalni.

A.

Mivel Budapest főleg a kiegyezés óta mindinkább halad egy világi várossá emelkedéséhez, főleg a nagyszerű épületek előállításával, térek, utcák stb. szabályozásával, rendszeresítésével, melye-

ket a magyar országgyűlés szabadelvűleg elhatározta és azoknak költségeit megszavazta, mely emelkedést még inkább fokozná ama körülmény, ha az állandó világkiállítás eszméje is mielőbb megtestesülne, ugyanis:

a) politikai szempontból is tekintve, ezen, az egész emberiségre nézve oly előnyös és oly gazdag eszméjű vállalat által nem csak e földgömb összes nemzeteinek tiszteletét és rokonszenvét szereznénk meg részünkre, hanem azon nemzetiségeknek is, melyek sz. István koronájához csatolt országokban a Metternich-féle ármány politika, a vérszomjas és eszelős camarilla cselszövényei óta a magyarok ellen gyűlölséget tápláltak magukban, mint a szerbek, oláhok, horvátok stb., kikkel és kik között újra feléledne a testvéri szeretet és egyetértés, melynek következménye az anyagi és szellemi jólét felvirágoztatása lenne, és mely után a most érintett nemzetek büsz-

kén fogják magukat Magyarhon polgárainak vallani, mint a kis és szabad Helvétia lakói, kik különféle nemzetekből álló állam polgárai — egyetértésben haladnak a közművelődés és erkölcsiség terén, — kik egyedül Európában a szabadság és a valódi emberiség magas eszméjének megtestesítésére iparkodnak. Hiszen az eddig a magyar név ellen gyűlöléssel élt szerbek, oláhok stb. nem is a magyar népet gyűlölték, — hanem ama mostoha rendszert, mely alatt a magyar nemzet ezredéves jogait inkább idegenekkel osztotta meg, mintsem a vele lakó testvérnép társaival, — mert ők szívesebben kezet fognak egy szabad és saját jogait tisztelő nemzettel, mint az olyannal, mely rosszul gazdálkodva, nem csak saját, de a vele együtt élő testvérnemzetek érdekeit is aláássa.

Az állandó világkiállítás, szerény véleményem szerint, összekötő kapcsát képezné a testvérnemzetek egyesülésé-

nek, — és az ország függetlenségi és birodalmi eszményének megvalósítása a népek között feloldhatlan köteléket képezne, és így közös egyetértéssel és akarrattal a közös hazát virágzóvá téve, szent István koronájának minden népe örömezt de sőt büszkén fogja magát magyarnak neveztetni, mivel ezen név már akkor a földgömb minden népeitől elismertetni és tiszteltetni fogna.

b) Anyagi előnyöket éppen ezen vállalatból lehetend bőségesen nyerni; — mert ezen kiállítás e földgömbön a legtokéletesebb leend, — mivel akkor nem csak a művészet és az ipar terményei, hanem a természet mindhárom országából az állatok, növények és ásványok ugy az egész emberiség különféle fajai, ugy anyagi mint szellemi létében teljesen képviselve a látogatóknak megismertetésül és észlelésül kiállittatnának, — miből a látogatók hasznára az következnék, hogy a világkiállítás pontos át-

vizsgálása, tanulmányozása által egy ponton az egész földgömb terményeiről, minden hosszas utazgatás és pénzáldozat nélkül, kellő tudomást szerezhetne magának az ember.

c) Nemzetgazdászati szempontból ezen vállalat a földgömb összes népeinek és nemzeteinek kiszámíthatlan előnyöket nyujtana, és főleg pedig hazámnak, mivel itt az egész állatország képviselve leend, főleg pedig azon hasznos állatokban, melyek nemzetgazdászati szempontból egy nélkülözhetlen hasznot hajtanak és igen előnyös szerepet játszanak a társadalomban, — tehát meg lehetünk győződve, hogy itt a Darwin-féle elmélet szerint a válfajok javítása, nemesítése az egész emberiség javára az eddig nálunk nem ismert tökélyre idők során át hozathatik, minthogy ez, okszerű elbánás mellett annál könnyebben kivihető, — mivel alkalom és idő nyílik az állatország és főleg a házi és hasznos állatok

kifejlődését és nemesítését eszközölhetni.

d) Az idő folyamában, a midőn a világkiállítás kinyiltáig nem csak honunkban, de a szomszédos országokban a vasuti hálózat már kiépitve leend, és e földgömbnek a természet, ipar és művészet nyújtotta terményei képviselve lesznek, — honunknak, főleg pedig Budapest fővárosának hálados és előnyös kiküldetése leend az egész földgömb kereskedésének közvetítője lenni, — az ebből háramló jótékony következményeket, — melyek nemzetgazdasági szempontból mérendők, — fölösleges még részletesebben fejtegetni.

B.

Honunk s különösen Budapest főváros ezen, a XIX-dik századnak korszerű remekműve által páratlan leend,

— ha eme vállalatnak megállapításához meghívott társországok vagy társnemzetek feladatuk nagyságát és életrevalóságát felfogva ez intézményt értelmesen és czélszerűen keresztül viendik, s így hivatva leend egy bátor óriási lépéssel az összes emberiség fővárosává emelkedni, -- annak neve és a magyar nemzet e földgömb mindenréseiben ismeretes leend, Budapest napként fog tündökölni, melynek melegítő sugarai az egész emberiségre nézve áldásdús jótékony hatásuk leendenének, honnét a felvilágosodás, polgárosodás, testvérisülés, haladás és művelődési kifejlődés az egész emberiség felé kiterjeszkedne, és így volna képes e földgömb többi fővárosait maga mögé szorítani, — miután Budapest mint az egész emberiség fejének és szívének fog tekintetni, honnét a népek tökéletesbitése, nemesbitése és kiképzésére czélzó polgárosító

kiküldetésének jelszavát hangoztatni fogja.

Ha az országgyűlés ezen áldozatokhoz hazánk javára késznek nyilatkozand, úgy e vállalat vetélytárs nélküli leend, mivel egy kormány sem volna oly esztelen egy második és szörnyű áldozatokat elnyelő állandó világkiállítást létesíteni, — mivel

a) a budapesti világkiállítással nem versenyezhetne, mivel

b) az újdonság érdekeltsege már többé nem létezne, — mivel

c) egy nemzet sem egyezne abba belé, — hogy egy művet rendkívüli áldozatokkal újra felállítson, midőn ilyen már a legtökéletesebb alakban létezik.

Tehát mindezekből következtethető; — hogy e földgömb összes mivelt és polgárosított népei a budapesti világkiállítás kinyilta után ilyenemű vállalatot elő nem mozdithatnak, mely evvel (összehasonlításkép) versenyezhetne, és

legfeljebb is csak helyi kiállításokra szorítkozhatik, — melyek csakis alsóbb rendűek lennének.

C.

Az állandó világkiállítás biztosíték szelentyüjeként fog szolgálni a barbár öldöklések ellen, melyek az őskorból az újabb időszakra áthozattak, — és lehetlenné teszi az oly háborút, melyben testvér testvért öli, az ugynevezett polgár vagy népháborút; mert

a) a nemzetközi bizottság az idők folytán egy népgyűléssé fog alakulni, és minden egyes vitás kérdésben, mely világkérdéssé fog emelkedni — fog jogérvényes határozatot hozni, — mint ezt legújabb időkben az Alabama-féle kérdésben örömmel tapasztaltuk, — hol a két népe, és pedig e föld legértelmesebbjei és legelőhaladottabbjai egymást szét-

marczangolni készültek, — míg a genfi választott bíróság által ezen ügy mindkét fél teljes megelégedésére legcsekélyebb vérontás nélkül elintéztetett.

b) Budapest kapui előtt egy szinkör fog alakittatni, a melynek küzdterén az összes emberiség csak szellemi és értelmiségi fegyverekkel harczoland, (s hol csak miveltség, emberiség és haladás leend a jelszó, és ez értelemben a cél is, — melyért küzdeni és vivni s illetve versenyezni fognak, hol a győzelem dicsőségét csak azon egyén vagy nép aratandja, mely magát szellemi tehetség, miveltség és leleményes vagy felfedezési értelmisége által legjobban kitüntetendi. — Itt a szerencsétlen francia nemzet megtorlási szándékát a szellemi és anyagi téren győztes ellenségén fogja végrehajtani, — és ez leszen azon nemes szellemi küzdelem, mely a valódi győzelmi koszorut fogja nyújtani.

c) A midőn Budapesten különböző

népek, az idők folytán sok százezer sőt milliónyi látogatók a földgömb minden részeiből összeseregelve, egymással folytonos érintkezésbe jönnek, Budapestet »légyott«-á varázsolják — és ott a kedves viszontlátás örömei egymást szeretni és tisztelni ösztönözni fogják, — mely az emberiségre nézve valóban nyercmény lenne. A most uralgó nemzetiségi szédelgések gonosz szelleme, a népvezetők — kik a népeket saját hiu vágyuk kielégítésére mint önzők a béke felkorbácsolására népek ellen zudítanak — hatásukat és erejüket mindinkább vesztik, mert a mint a vallásháborúk ma már elévült képletek és olyanok a mostani közmüvelődés, és a tiszta polgári jogérzet által örökre megvetve vannak, úgy a nemzetiségi gyűlölségek mindinkább elenyésznek, — mert a hátramaradt népekben is megfogamzik már a tiszta fogalom, és mennél miveltebb a nép, annál inkább fogja érteni a világ polgárosításának

legszebb tanát, melyre maga az üdvözítő tanított minket: — »szeressük egymást« és nem messze van már az idő, a melyben a szent ige testté válik.

Mert a mint a kérlelhetlen természet törvénye, minden olyan élő teremtményt, melyben az életfentartási eszközök hiányzanak — irgalmatlanul az enyészetnek adja át. — Így járnak azon népek is, kik az emberi szeretet fogalmától magukat távol tartva, csupán csak vas eszközök felhasználásával sietnek mások sirját ásni, és nem akarnak korszakuk nagyságához mérve vas szorgalommal és kemény munkával haladni, ezek is a természet kérlelhetlen törvénye által megsemmisíttetnek, a nélkül hogy ez a világ történetét rendes vágásában megváltoztatná, — és ennél fogva mi magyarok a világpolgárosítás bekövetkezésétől nem félhetünk, mert a háromszázados tévkormányzat, a rövidlátó államférfiak viszás gazdálkodása a magyarok

szívós természetét, nemzetiségét, haladási és szabadság iránti érzületét el nem nyomhatták, — sőt ellenkezőleg Magyarország — daczára a sok csapás és véres harcoknak megújult erővel Phönixként hamvaiból felemelkedett, kifejlődött. — Magyarország és nemzete az állandó világkiállítás által nagyobb és hatalmasbá válik és leend, mint valaha volt, úgy polgárosító és szabadságot hirdető kiküldetését, melyet számára a gondviselés kiszabott, a népek tanácsában teljesíteni fogja.

Széchényinek a halhatatlan szellemnek jósló szavait valóban lehet alkalmazni: »Magyarország nem volt és lesz« — melyet a tények fényesen is bizonyítanak.

D.

Mindazoknak, kik egy állandó világkiállítás létesítését hosszú időkre —

czélszerűtlennek, gyakorlatellenesnek, kivihetlen és lehetetlennek vélnék, — azoknak előre felelek:

Mint az egész mindenségben, úgy itt sem lehetséges a »szünet,« miután a természettel egyenlően az emberi tevékenység a feltalálmányokban a művészetben, iparban stb. minden uton és téren fáradhatlan, tehát a szünetelés teljes lehetetlenség annál 's inkább, — mert a világkiállításnak aránylagos szűk terén egy szellemi és hasznos verseny leend, hol a népek egymást buzdítva a lángelmű törekvések kölcsönös példája által, — és igyekezni fognak a világkiállítást újabb meg újabb teremtményekkel és szellemi terményekkel meglepni, — hogy magukat ezen nemes vetélkedésekben kölcsönösen felülmulhassák.

A milliónyi látogatók, — kik ezen korszerű, magasztos és óriásilag nagyszerű művet csodálni jönnek, — minden évben az emberi észnek újabb meg újabb

találmányait és teremtményeit fogják észlelni.

Miután idővel majd az új nemzedékek is — kik olcsó és gyors közlekedés által e föld minden részeiből, minden nehézség nélkül csekély pénz és idő-áldozat mellett Budapestre eljöhettek, — nem csak tanulmányozni, hanem gyönyörködni és mulatni is fognának, — de egyszer-smind az emberiség lángelmű műveit nemcsak megtekinteni, hanem gazdag ismereteket és tapasztalásokat gyűjteni, és azokat hazájuk és nemzetük javára értékesíteni törekedendnek.

Az óriási tőkék, — melyek ezen nagymérvű látogatások folytán hazánkba befolyának, a társadalom minden osztályának javára szolgálандnának — általános termékenyen és jóltevően fognak hatni.

Budapest, — mely 1883. évig körülbelől egészen kiépítve leend, — mindazon nagy tervezetek valósítása által,

melyek a testvér fővárosok egyesítése, átalakítása által czélba vétettek, ugy a világkiállítás remekműve és saját szépitésére kínálkozó sokféle látványosságok által e föld legkellemesebb és legérdekesebb lak- és színhelylyé alakuland: mert itt majdan a kellemes a hasznossal egyesítve leend, — gazdagok a világ minden részeiből részint ideiglenesen, részint mindenkorra fognak letelepedni, — tőkepénzesek, iparosok és művészek a világkiállítás által csalogatva, itteni működésükben egy új, kényelmes és háladatos tért találandnak.

Budapest a kiállítás és előnyös helyrajzi fekvése által, az értelmiség és gazdagság központja leend, — és ebből kifolyólag a nemzeti jólét és gazdagság a lakosság minden osztályánál nem sejtett virágzásra fog fejlődni, — pedig hol gazdagság s jólét honol, — ott a szabadság érzete és nemzetiségi öntudat — a

népben kitörülhetlenül meggyökeredzeni szokott.

Még számtalan adatokkal szolgálhatnék, de mivel ezen tervezet csak egyedül nemzetemnek van ajánlva, — és erre féltékeny is vagyok, nehogy tervezetemet, melyet egyedül honom és nemzetem részére indítottam meg, és mely szerény véleményem szerint hazánknek kimérhetlen előnyére válna — más idegen nemzet elsajátítaná. — Én nekem tehát főczélom jelen tervemet titokban tartani, míg az az országgyűlés által elfogadtatnék, és keresztülvitele elhatároztatnék, — nehogy mint fentebb mondám, más nemzet előzne meg minket ebben.

Azonkívül indítványoznám, hogy Magyarország ezer éves fennállásának megünneplésére Budapesten a szent-Gellért hegyen álló erőd vagy erősség gúnyszata lerontatnék, melyet egy vak, dühös és vérszonjas viszhatási kormányzat az ötvenes években építtette, — és mely

nem a testvérvárosok védelmére, hanem inkább megfélemlítésére és esetleg lelővöldöztetésére állítottatott oda, — és ha — (a mitől isten minket őrizzen) egy Nero vagy Caligula csak 48 órai kormányzathoz jutna, e szép és virágzó iker-város Budapest egy omladékot képezne. Tehát ezen erődítvény töröltessék el, és helyére egy időjárás-figyelő torony — (csillagda) építtessék, mellette pedig nagyszerű éttermekkel és nyári tornáczokkal ellátott mulattató helyiségek vagy épületek a szent Gellért hegy csúcsa körül terjeszkednének szét, és gondot fordítva arra, — hogy mindezek a kellemességnek és hasznosságnak megfeleljenek, mert azon előnyös fekvésű és magasabb pontról a kilátás a virágzó fővárosra vajmi szép és vajmi magasztos; s miután a szent Gellért-hegy mint értesültem egy ligetté alakíttatni szándékoltatik, — és az fákkal benövényesíttetik,

már gőzsikló és vízvezetékek is tervezetnek, — melyek a látogatóknak mintegy kényelmet nyújtani látszanak. — Tehát szerény véleményem szerint ez és az állandó világkiállítás azon egyedüli tervezetek, melyek Magyarország ezer éves fennállásának megünnepléséhez méltók lennének.

Első fellépésünk Európában »hódítás« azaz durva erőszak volt, és azt még mai napig Magyarország ellenségei szemünkre lobbantják. — Hogy engesztelhetnénk ki azokat és hogy felejtsük el velök eme nem kedves multat méltóbban? — mint ha egy művet, az emberi szellem remekművét, a béke és testvéri szeretet zálogául alkotnánk, mely a haladással egyesülten a felvilágosodást, művelődést és emberiséget terjesztené e földgömbön, és mely az egész emberiség áldásaul és jóléteül szolgálhatna.

Egy kedvező csillagzat által az

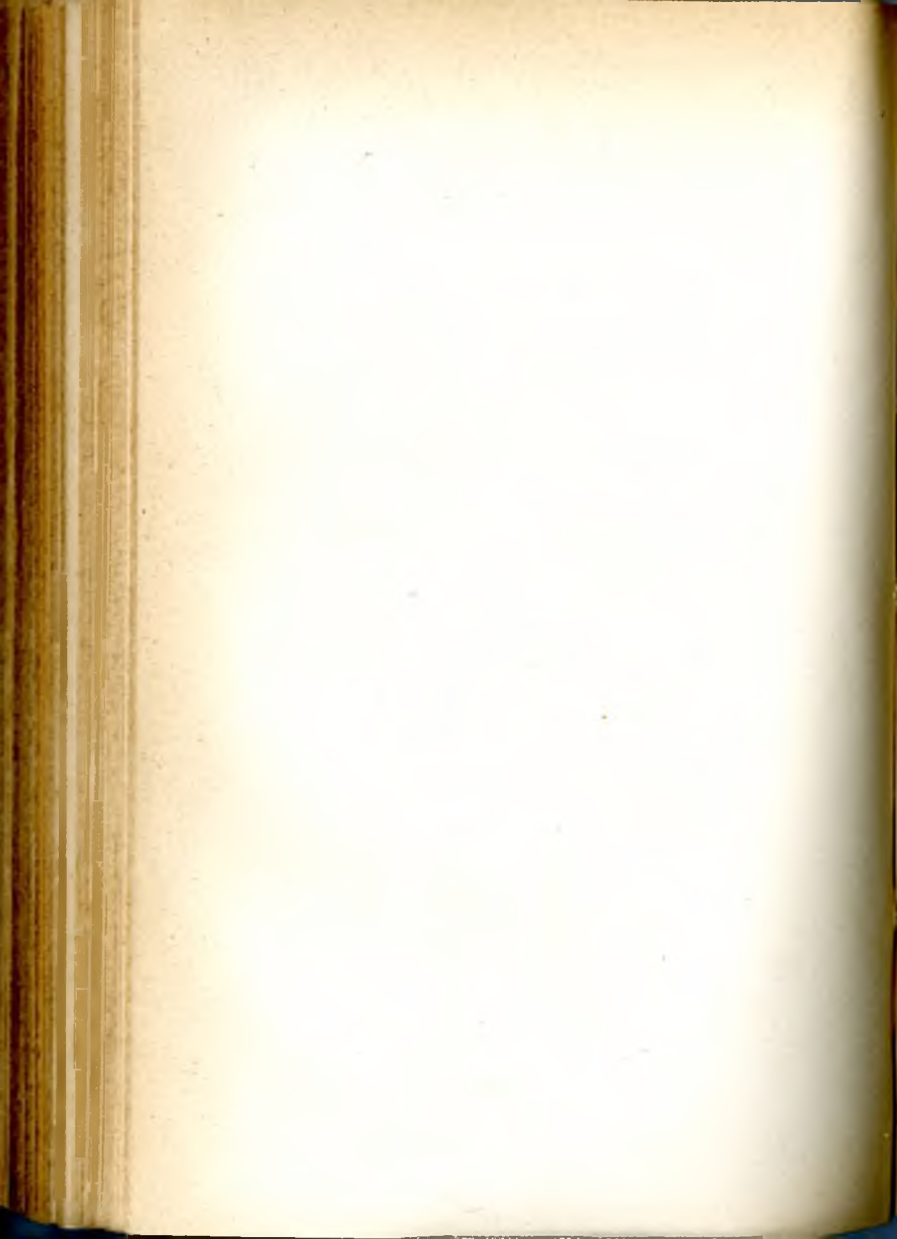
osztrák-magyar kormány élére egy lángelmű magyar jutott. — — »gróf Andrássy Gyula!!« — — ki jelenleg külügyminiszter; — kitől méltán várhatni és bizton arra számithatni lehet, — hogy megpróbált hazafisága, hazaszeretete és igazolt államférfiúi lángesze, tehetsége és erélyességénél fogva mindent el fog követni, hogy e földnek minden kormányát és népét ezen újabbkori mű pártolására és közös előmozdítására lelkesítendi. — Ez annál könnyebben sikerülend, mivel a magyar nemzet minden egyes résztvevő nemzetnek, egy a nagyságához, lakossága számához és művelődési kifejlődöttségéhez mért területet ajándékozand, hol az utóbbinak legszebb alkalmá leend, művelődési kiküldetését és kifejlődési magasságát, az egész világnak bemutatni, — azon gyűjtő helyen, — hol az emberi ész és teremtményei legszebb és legmagasztosabb győzelmeit ünneplendik. —

Magyarországnak még azon szerencse is jutott gróf Andrássy Gyulán kívül, egy oly igen buzgó, értelmes és fáradhatlan honfiát, mint gróf Zichy József közlekedési minisztert, a kormány élére megnyerhetni, melynek illetősége alá ezen nagyszerű vállalat tartoznék, — ki áldozattal és fáradsággal mindent elkövetett, hogy Magyarország a bécsi világkiállításon illendően képviselve legyen; — annál inkább e vállalatnál szüntelen munkássága és felvilágosodott szelleme mindent elkövetne, hogy a feladat nagyságát kellőleg felfogva — hazáját és különösen Budapestet egy merész lépéssel e földgömb központjává emelhesse.

Én, mint világtalan nyomorék, — ki különféle csalódásokon és keserű tapasztalásokon, daczára tövises pályájának átjutott, — ki hazáját és nemzetét életfogytig rendithetlenül szereti, — nem önzés érdek vagy dicsvágyból mondo-

gatom tollba ezen tervezetet, — hanem
hogy szeretett hazánknak mint világtalan
nyomorék is szolgálatot tehessek, — és
ahoz járulhassak, hogy nemzetemnek
nagysága és jóléte megállapittassék.

Isten áld meg a magyart!
Éljen a haza!

TERV

A PÉNZ BESZERZÉSÉRŐL.

A pénz beszerzésének módja.

Ámbár Deák Ferencz a nagy hazafi, ezen tervem áttekintése alkalmával erről kedvezően nyilatkozott, — és azon előnyöket is felismerte, — melyek az országnak és a fővárosnak javára ezen nagyszerű vállalatból erednének, — egyuttal a politikai és nemzetgazdászati viszonyokat is megfontolta, csakis egye-

dül azon iszonyu költségek riaszták vissza, melyeket ezen óriási vállalat igénybe vehetne, — és hogy tervemet a legmelegebben pártolná, mondá: Magyarországnak nincs elegendő pénze arra, — hogy ezen vállalatot életbe léptethetné.

Én ehez a következő szerény megjegyzéseket teszem.

Első pillanatra az ily vállalat költségei óriásiaknak látszatnak, — de midőn ezen tervezetet több helybeli gazdag háztulajdonosnak megmutatám, ők készeknek nyilvánították magukat arra, hogy birtokuk nagyságához s illetve értékéhez képest 10, 20, sőt 35000 fttal e vállalathoz hozzá járuljanak; — ezen tervezet kiviteléhez természetesen nem annyira a hazafiság, (mert pénz dolgában nincs barátság) hanem a jól fogott érdekük és az erre a vállalat által háromlandó

hasznok vezérlik őket, és nyujtanak nekik kedvet arra, hogy a nagyszerű intézmény mielőbbi keresztülviteléhez ily tetemes összegekkel járulnának; — mert az 1857-iki kiegyezés óta a fekvőségek és telkek értéke 150 sőt 200°/_o-val emelkedett; — így az állandó világtárlatnak Budapest főváros kapui előtti felállítása által a fekvőségek és telkek értékei a fővárosban és annak közvetlen környékén nem sejtett óriási terjedelemben emelkednének. — mert ily páratlan és utánozhatlan vállalat felállítása folytán Magyarország fővárosa az egész földgömb fő és székhelye leendene.

Ezen intézmény felállításától méltán feltételező gyors haladásában a főváros mindinkább terjedni fog, és talán alig három évtized alatt nagyságára és lakosságának számára nézve Londont,

Párist, Berlint stb. fővárosokat is felülmulandja.

Én tehát indítványozom:

I.

Szavazná meg az országgyűlés a fővárosi képviselőtestület hozzájárulása útján azon törvényt, mely szerint, köteleztesse a fővárosban és területén fekvő házak, telkek és egyéb fekvőségek tulajdonosai minden kivétel nélkül arra, hogy birtokaiknak a fentebbi törvény életbe léptetése idejében találtató becsértékük utávi 5°.-át egyszer és mindenkorra lefizessék, — feltéve: hogy Budapest fővárosában és területén találtató telkek, házak és egyéb fekvőségek értéke kerekszámban 500 millió forintra becsül-

tetnék — tehát ezen értékösszeg után a fentebbi czélra 5%-kal adóképen 25 millió forint folyna be, — mely összeg nem csak a kiállítás területének vételét fedezhetné és biztosíthatná, hanem milliókat beruházásokra lehetne fordítani.

II.

A Budapest főváros kapui előtt a lóverseny tértől Ócsa és Örkény felé megveendő 10—12 ezer holdnyi terület legfeljebb 10—12 millió forintba kerülné, — és így még maradna:

III.

A magyar kiállítás javára beruházásképen 13—15 millió forint.

IV.

A kormány tehát már kezdetén e vállalatnak egy jelentékeny alappal rendelkezhetne a magyar kiállítás és területének berendezéséhez — miből a diszkapu, a nemzetközi igazgatási bizottság palotája, zeneterem, posta és távirda épülete, ezután az iparpalota, gépterem stb. előállíthatók és költségei fedezhetők lennének. — A mi az áruló helyiségeket, ivó és éttermeket a mulató helyiségekkel együtt illeti, azokat a kormány az ilyenekre vállalkozó oly magánosoknak adhatná át, kik a szükséges anyagi biztosítékot nyújthatnák arra, hogy a fennebbi építményeket a világkiállítási bizottság által előírt vagy előszabott módon és ízlés szerint feléppíttetnének, mely intézkedés által csakis tetemes költségek lennének megtakaríthatók.

V.

Mi a vizemelő gépezetet, csatornázást, vasutakat, világítást illeti, — melyek a közösügyeket képeznék, és melyeknek költségeihez Magyarország az őt illető arányban járulna; — miután feltéve, — hogy minden művelt nemzet ez intézményben részt veend, — s így abból következtetőleg Magyarországra a közös költségek $\frac{1}{30}$ -ad vagy $\frac{1}{40}$ -ed része esnék, — például a közösügyek költségei egészben 100 millió forintra rugnának, melyek a kiadások legmagasbját tennék — ugy Magyarországra legfeljebb 2 vagy 3 millió esnék, mivel minden résztvevő nemzet vagy kormány saját költségeit fedezni tartozandna.

VI.

Megjegyzem itt végre, ha az állandó világkiállítás létesíttetni fogna, megkívánatik még, hogy az ország a fentebbi és a fővárostól behajtható 25 milliónyi összegben kívül 15 millió forinttal hozzájárulna, — és így szükséges hogy az országgyűlés e korszerű remekmű életbe léptetésére a 15 millió forintot megszavazza oly formán; hogy ezen összeg 10 év alatt, évenkénti másfél millió forintnyi részleteknek folyóvá tételével a világkiállítás kinyíltáig — illetve 1883-dik évig kiegészíttetnék és a fennebbi célra fordíttatnék.

Magyarország jelenleg oly kedvező és előnyös helyzetnek örvend, miként az osztrák-magyar birodalom élén egy ma-

gyar áll, — ki annak külügyeit igazgatja t. i. gróf Andrássy Gyula külügy-miniszter.

A bécsi világkiállítás nem régen feloszlattatott. — a nemes gróf a birodalom kormányzásához való tehetsége és államférfiúi képessége elismertetett, sőt a tengerentuli nemzetek is tisztelettel emlékeznek meg nevéről, — azonfelül multja, ismert hazafisága minden kételyt eloszlat, és én meg vagyok győződve, hogy daczára uj és magas állásának, azon nemzetet, melytől származását veszi, soha sem tagadja meg; — az időpont most alkalmas a cél kivitelére! — miután a kül nemzetek és kormányok képviselői Bécsben voltak, és a nemes gróf, — mint nem kétkedem, — ama előnyöket és hasznokat felismeri, melyek a budapesti állandó világtárlat által szeretett anya-

földjére és nemzetére hárulnának, és nem fog késni lángelméje és tehetsége által a Bécsben összegyűlve volt minden nemzet képviselőjét ezen korszerű remekmű iránti figyelmét felébreszteni, és hozzájárulásra buzdítani.

Ezen módon Budapest e földgömb székhelyévé és a világkereskedés közvetítőjévé tetemesb költség és áldozat nélkül és kiszámíthatlan hasznok mellett bizton válhatnék.

Z á r s z ó.

J e l i g e: Munka és takarékoság képezik a megelégedést és jólétet; hol ezek léteznek, ott a haza iránti szeretet a nemzetszívében mélyen gyökeredzve van, — és ebből fejlődik ki természetesen a polgárosodás, haladás és szabadság, a melytől a nemzet nagysága feltételeztetik.

Che valier Mihály.

A hirneves francia nemzetgazdász és népgazda e szavaival akarom jelen utolsó munkámat befejezni, — és egyuttal mint szegény világtalan önöknek

kedves honfiaknak és honleányoknak egy tanácsot adni, a nemzetemet pedig figyelmeztetve saját érdekeire lelkesíteni, hogy éljenek és létezzenek.

A 19-ik században a jelen prózai és anyagi korszakban egy oly nemzet szerepelhet, mely egyenlő lépést tart a földgömb legelőre haladottabb nemzeteivel folytató versenyharczban. — Polgárosodás, haladás és szabadság igen kellemes hangzatok, — ezek a nemzetekre nézve csak akkor birhatnak értékkel, ha egy erős anyagi alappal birnak. — Mi lehet tehát azon alap, mely a népet ezen célhoz vezethetné? — nagyon egyszerűen feelve; a jólét! és miféle eszközökkel juthatna a nép ezen jóléthez, — igazán mondva: a munka és takarékoszággal! — ezek képezték természetesen a korszerű mivelődést, és a korrallal haladó polgárosodott népek óriás gazdagságát.

Ezen rövid bevezetés után — őszintén megvallva: — mert hazámat és nem-

zetemet igazán szeretem, és egész életemet kiméletlenül annak áldozám; — egész bátorsággal veszem kezembe a bonczkést, — hogy nemzetemnek sebheleyeit és gyengeségeit kibontsam, és találjam az eszközt és utat, melyekkel szerény észlelésem szerint a nemzeti hibákat, — melyek kisebb és nagyobb mértékben fájdalmakat okozának, — gyökeresen eltávolíthassam.

Talán fog kedves olvasóim közül egy olyan találkozni, ki ezen lépésemet szentelenségnek, tolakodásnak vagy tulajkapottságnak fogja tekinteni, azért, — hogy egy világtalan koldus bátorkodik némely igazat a nemzet szemébe mondani akkor, a midőn ő a nyilvános könyörületre hivatkozik. — Most tehát érdekelte kedves olvasóim, — lehet önöknek is igazuk, — de én is járultam báránykámmal és áldoztam vagyonomat, véretem hazámért, mi miatt nyomorék lettem, — tehát nem vétettem, ha a sze-

génységem, alávetettségem és buzgóságom által ösztönöztetve szerény szavaimat emelem, hogy bennök az idegen nemzeteknél szerzett gazdag tapasztalataimat saját nemzetem érdekében értékesíteném.

Egy férfi, mint én, ki már közel áll sirjához, — nem lehet hiu, nem lehet hirtű, — hanem egyszerűen mondva a néphezi ragaszkodásom mint vezérfonal készített engem arra, hogy nézeteimet kitarjam; hogy miként lehetne nemzetemet szerencsésé, gazdaggá és hatalmassá tenni, — mert a pénz a hatalom, — a történelem pedig tükre az emberiségnek!

Hiszen az őskorban is voltak egyes nemzetek vagy népek, kik gazdagok, hatalmasok és polgárosodottak valának, mint az azirusok, fenicziaiak, később a görögök és rómaiak, --és ezek mind eltűntek, — kik a mostani rómaiak és görögök őseik irányában? csak valódi báb-

alakzatok. — A rómaiak birták Ázsia és Afrika északi részét, azok osztályai elhúzódtak Európában a mostani Bécsen keresztül meglehetősen Németország szívében egész Angolországig. — És miért süllyedt el e nagy nemzet? — A munka és szorgalom által e nemzet meggazdagodott, és a jólétet meghonosítá, melynek folytán nagy és hatalmas lön; — később tulbuzgóvá és elbizakodottá vált, — elpazarlá a szerzett nagy kincseket, — elhanyagolá a munkát, a takarékos-ságot, melyeknek természetes következményei lettek a szegénység és nyomorúság; — az ezekből keletkezett nagy szükség idézte elő a belviszályt, a forradalmat, — mik által a nemzet elnéptelennített, elgyengült, — műveltsége s polgárosultsága eltűnésével barbárságba esett; — természetes dolog, hogy így eme nagy nemzet romba dőlve csakis könnyü zsákmányul eshetett a félbarbárok hódítási vágyának.

Tekintsünk a mostani Spanyolországra, — Amerika felfedezése után a hatalom tetőpontján Amerika óriás kincseivel meggazdagodott népét — melynél a jólét és lakók száma gyors arányban növekedett, — hanem a helyett hogy dolgoztak és gazdálkodtak volna, túlsapongó és tékozlók lettek, lomhaságuk és könnyelműségük miatt a magasan állott tudományuk és művészetük lehanyatlott, és ennek folytán elveszíték gazdag gyarmatjaikat és velök gazdagságuk forrásait is. Ebből tehát látjuk, hogy az egykor gazdag és hatalmas Spanyolországban ismétlődik ama szomorú játék, mely a régi rómaiakat elsüllyesztette, t. i. a belviszály, gyűlölködés és forradalom által a nép elszegényedik, a folytonos forrongás miatt megritkul, elgyengül és elvadul.

Mi juttatta Spanyolországot a mostani szomorú állapotába; mert a munkálkodást a takarékoskodást mint azon

egyedüli erős és erkölcsi alapokat, — a melyeken a népnek — hogy létezzen — állnia kell, — elhanyagolta. — Vessük szemeinket Európa korszerű, gazdag és hatalmas népeire: mint az angolok, francziák, németek, oroszok, hollandok, belgák és svajcziak, nemkülönben az észak-amerikai szabad államok és China.

Hogyan jutott Angolhon az ő mostani nagyságához, mely egy birodalmat alkotott, a hol a nap soha le nem megy? — nagyon egyszerűen megfejtem: lakóinak szorgalma és munkássága által — egy évszázad óta! a midőn a szén- és vastermékek hatalmas ipart képezének, melyben az angolok egy oly forrásra akadtak, a melyből óriási kincseiket meritették, — evvel növekedett lakóinak száma és emelkedett oly nagyra a nemzeti vagyon. — Az angol népnek egészséges politikája van, — ő nem esik és nem eshetik az ős rómaiak vagy a jelen spanyolok hibáiba, — ő dolgozik, gaz-

dálkodik, — kincsei nem teszik őt tulajdonítottá, — hanem higgadt vérrel működik azon, hogy a jólétet biztosíthassa, — mely egyedül táplálja benne a haza iránti szeretetet. — Valamint ezen, ugy azon nemzet is, — mely az angol népet követi s annak utján jár, — nagy és gazdag marad, mindaddig; míg az emberi nem ezen égi test alatt létezni fog.

Fordítsuk figyelmünket a mostani Németországra. — Eldaraboltsága és különczösségedaczára a napoleoni harczok után itt áll előttünk miut egy egyesített és hatalmas állam; — tehát mi eredményezte azt is, hogy az egykor eldarabolt Németország most oly erős és hatalmas, hogy a hatalmasságok első helyén foglalt helyet? nemde a Németország népeinek szorgalma és takarékosága! — ez tette a németeket vagyonossá, — így emelkedett fel köztük a jólét, és ez utóbbi növelte bennök ama hazaszeretetet — mely által sikerült egy nagy és hatal-

mas Németországot teremteni, hol most az igaz erkölcsi érzelem, művelődés és szabadság virágzásnak indult.

Most térjünk át Franciaországra; — melynek népe egy évazázad óta egy bizonyos állami alakrendszerért viaskodik, mely néki végre a békét és rendet meghozná, — ő milliókat áldoz fel nemzeti vagyonban és emberi életben a nélkül, hogy feltalálná ama államrendszert, mely az igazán mivelte, de pártoskodások által elmúlt francia népet a valódi béke és rend kikötőjéhez vezetné; — daczára a napoleoni husz éves garázdálkodásnak, — az ennek folytán bekövetkezett szerencsétlen háborúnak, — mely a francziáknak 5 milliárdnyi hadi költségébe és két tartományának elvesztésébe került, és a mely a nemzeti vagyont igen megkárosította. — Franciaország régi hírneve sértetlenül áll — kifizetvén gyorsan iszonyu hadi sarczát a németeknek, hitele nem hogy csökkent volna, hanem emel-

kedett; mert gazdag nemzeti vagyonát nem birták az óriási sarczok annyira kimeríteni, mint azt némelyek hitték, vagy hinni szerették volna, és nem adok arra egy évtizedet, hogy Franciaország sebei begyógyulnak és veszteségei kárpótolva lesznek.

Mely tényezők azok, melyek ezen sujtott de érdekelt nemzetnél az orvoslás és ujjaalakítás csodaművét képezék? — igen természetesen egy részről a munka és takarékos gazdálkodás, másrészről a haza iránti nagy szeretet, mely utóbbi a francziák kebelébe — daczára a divó pártoskodásoknak és szakadásoknak — igen mélyen gyökeredzve van; — a franczia nép dolgozik, gazdálkodik, — fizeti adóját minden zugás nélkül saját állama érdekében és saját jóléteért, ő mindent áldoz nemzete javára, ő nélkülöz mindent, a szükségét bírja tűrni, csak hogy kedves hazája a legkisebb szennytól, a legkisebb bajtól óva lehessen,

— de hogy is sülyedhetne el egy oly nemzet, mely a divat, a korszerűség és a finom társasélet mintaképe; — mi magyarok példát vehetünk a francziáktól, — hogy hogyan kell szeretni a hazát, nem ám otthon szép szavakkal éltetni, — hanem ha kell vagyont és vért áldozni érte, és ennek üdvére lankadatlan szorgalommal munkálkodni és takarékosan gazdálkodni, mert csak ezek képezhetik a valódi hazafiságot.

Oroszországról vagy is a jelen Oroszbirodalomról szólva, — ez alig 200 évvel ezelőtt egy fél barbár állam volt, melyet nagy Péter alapít meg. — A jelen Oroszhon egy nagy hatalmasság első rendben, legyőzvéen és alávetvéen azon népeket, kiket ő szellemileg és anyagiilag tulszárnyalni bírhatta. A mostani időben a bátorság és halni készség nem azon kellékek arra, hogy a nép megállhasson, — hanem értelmiség és jólét kívántatik ahoz, mit a munka és takaré-

kosság szokott szülni. — Tehát Oroszország is népeinek szorgalma és tevékenysége által jutott a mostani nagyságához.

Menjünk most a hollandusokhoz: — ezek Európának legtevékenyebb és legiparkodóbb népe volt 300 évvel ezelőtt, kik a tengeren eszközlött védgátak és egyéb vízi építkezésekkel termékeny felszíneket kerekítének ki, melynek folytán jólétük megállapított, — továbbá Indiában és Afrikában gazdag gyarmatokra tettek szert foglalás által, melyeknek köszönhetik jelen gazdagságukat, és daczára az óriási nemzeti vagyonnak, takarékosak a fukarságig; — az osztrák államadósságának nagyobbrésze az ő kezeiben fekszik, — a földgömb valamennyi államainak értékpapirjaiban bővelkednek, — noha most kevesebbet dolgoznak, és iparuk az angolok, francziák és belgákéhoz képest jelentéktelen, és még is évről-évre növekszik nemzeti vagyonuk azon egyszerű és természetes ok-

nál fogva: — mert a hollandusok jó számolók, — s kevesebbet adnak ki mint a mennyit bevesznek, — tehát egy tőkepénzes nép, mely kemény fáradaimai után pihenni készül, és a békének idejében annak gyümölcseit élvezni tudja, a nélkül, hogy más népek hibájába eshetne, elkábulva gazdagságától magát a könnyelműségnek, kicsapongásnak vagy a tékozlásnak adná, — melyek mindenesetre csak a nyomort és szükségét vonnák maguk után. — Azért a hollandi nép élni és növekedni fog, mert okos és szorgalmas egy nép.

Foglalkozzunk mi tehát mostan a Belgiummal, e kicsiny és minden tekintetben nagyon megirigyelt és Európában a legsűrűbben benépesült országgal, melyet a francia és a németek sarjai, le származói lakják vegyülve. — Ezen nép adja a tiszta példát arra, hogy hogyan lehet munka, szorgalom, takarékoság és hazaszeretet által a nem sejtett nagyságra

emelkedni és a boldoguláshoz jutni. — Belgiumban egy négyszög-mértföldnyi térségen vagy földterületen két annyi lélek lakik mint nálunk Magyarországon.

Mely óhajnyomokat hagyja vissza ezen csuda? igaz, a mostani prózai korokban nincs már csuda dolog, mert a mivelődés és tudomány mindenről felvilágosítást nyújt, — tehát ismét a régi állapotnál kell maradni, mely a népeket egyedül boldogító igazságban: a munka, takarékoság és a hazaszeretben rejlik.

Szóljunk most Svajczeről, e szép, kies fekvésű gyönyörű országról, — melynek kevésbé termékeny földje telve a természet szépségei és ritkaságaival, — ez egyetlen Európában; mely mintául szolgálhatna nekünk magyaroknak. — Ezen kis államot hasonlóan mint a Magyarhont különféle népek: francziák, németek és olaszok lakják, kik együtt a

legszebb egyetértésben élnek; — noha ezen nemzeteknek szűk országukon kívül nagy törzseik vannak, melyektől származásukat veszik, — de azért még sem hatnak vagy törekednek kifelé, és nyelvük úgy vallásuk különbözőségük mellett is a legszorosabban összetartanak. — Honnan ered e bámulatos valóság! mely e három ellenkező népet oly szorosan összefüzi? — nem-e itt is bebizonyul ama csalhatatlan és örökös igazság, — hogy a valódi nemzetgazdászatnak fő alapelvei: a munkás szorgalom, s takarékosság, a melyektől származik a jólét, a hazaszeretet és a melyek mellőzik a nemzetiségi hiúságot. — Kérjünk egy svájczit, hogy ő ki vagy mi; — bármiféle nyelven beszél is, ő teljes öntudattal felelni fog akként: miként ő független svájczii polgár! — Különben »Svájcz« csak földtani fogalom vagy elnevezés, — ez alatt nem nemzetet, hanem nemzetiségeket kell értenünk. — Ezen kis ország-

nak különféle fajú népei munkások, szorgalmasak és takarékosak; — miért is vagyonosok s köztük a jólét virágzik, náluk a folytonos versenyzések folytán a művelődés s értelmiség magas polczra jutott, — miután pedig a valódi emberiség és polgárosodás fogalmainak megfelelően összetartanak, erősek is, — miért e kis állam Európa politikai színvonalán nem megvetendő állást foglalt el.

Már most az észak-amerikai szabadállamokra jön a sor. — Varázs-ütenyként hatja át ezen kifejezés mindazon művelt ember kebelét, ki a szabad gondolkodás és érzetnek, valamint a haladásnak úgy a polgárosodásnak barátja. — Még nincsen 100 éve, hogy a nagy Washington ott a köztársaság alapját megvetette. — Ezen államokban többnyire angolok, szászok, németek és részint francziák, mint Európából oda bevándorlott népek lakják. Mint törpeség áll az aggyengeségű Európa ezen fiatal

és varázserővel kifejlődött óriáshoz, ama nagy államhoz, mely az Oceánon túl fekszik, s mely hivatva lesz egykoron növekedő gazdagsága és ereje által az egész földgömb felett uralkodni, — miután állami vagyona és lakóinak száma óriási haladással mindegyre emelkedik. — Honnét származik az oceántuli köztársaságnak eme rendkívüli és nagyszerű felvirágzása? — nemde ama óriási szorgalomtól, mely a bevándorlott angol szokásokat, németeket és francziákat jellemzi, ered e nagy tünemény! — Bizony példát vehetne az öreg Európa a fiatal amerikai köztársaságtól, — és mi kedves polgártársaim, hasonlitsuk össze Északamerikát a Délamerikával, s égmagaságú különbséget és ellentétet látunk e kettő között. — Északamerika állami jólétében és lakói számában mindinkább növekedik, — és a természettől oly igen gazdagon megáldott Délamerika pedig, — melynek római fajú lakói lomhák, a

föld gazdagsága daczára is munkakerülők és pazarlók — nemzeti vagyonában és jólétében ugy népességében napról-napra mindinkább alászáll. — A következők ugyanazok itt is mint az ősnemzeteknél, miután a folytonos belviszály és forradalom nem ritka esetek Délamerikában, melyek elszegényedését és elnéptelenülését okozzák; — szerencséjére közelében él az erős és szorgalmas északamerikai nép, mely nem sokára kebelébe fogja zárni az elszegényült és elnéptelenült Délamerikát az ő gazdag természeti kincseivel; és mely megszkott szorgalmával és erélyével fel tudja majd ébreszteni az alvó birodalmait a délnek az összes emberiség javára és boldogulására.

Végre oda jutottunk a mennyei birodalomhoz Chinához! — mely Ázsia legkeletibb részén fekszik, s mely évszázadokon át egy, hét zárral ellátott könyvet képezett. — Ezen igen nagy ér-

dekeltségü nemzet a jelen században lett közelebből ismerhető, — egyrészt: mert e földön a legnépesebb állam, — másrészt mert Japánnal a legősregibb nemzet, — melyeknek létezését a jelenkori közműveltség és tudomány az 5000-dik év előtti időkből következteti, — miért is a történelem mintegy mérlegét tekinti az emberi nemnek, és ennél fogva China és Japán mint legősibb nemzetek egymás irányában egy közös állapotot képeznek.

Az ázsiaiak jobbadán lomhák, — munkakerülők és gondnélküliek, — jól szeretnek élni és pazarlók, mely körülmény csak is éghajlatuk viszonyának lehet leginkább tulajdonítani. Bármiként is hajlandó lenne ott az ember magát mivelni és polgárosítani, de a földfelület természete és éghajlata megváltoztatja ebbeli szándékát és törekvését; — mindamellett Keletázsia azaz China lényegesen különbözik a nyugotázsiaiaktól mind

vallásra, mind művelődésre és minden egyéb befolyásokra nézve, mert a chinai hangyaszorgalmu, munkakedvelő és takarékos nép. Az uralgó conservatív elveknek sikerült China és Japán között egy közös állapotot azaz birodalmat alkotni, — miért is 5000 év óta mai napig ezen egyesülés erősen fentartja magát, és mely közös állapotban 300 millió lelket számlál, a mely birodalom illetve nép már a setét őskorban, midőn az európaiak még barbárok voltak — művelt vala, — a földművelés, ipar, kereskedelem, tudomány és művészetek virágzásban úsztak, tehát ezen előhaladottságának lehet tulajdonítani azt, — hogy lakóinak száma az aránylag kis területű birodalomban eddig már 300 millióra felszaporodott.

Tehát itt is fényesen bebizonyul ama csalhatatlan, megsemmisíthetlen és helyes kiszámításon alapuló igazság, — hogy a munka, szorgalom és takaré-

kosság teszi a nemzetet gazdaggá, nagygyá erőssé és boldoggá, és míg ezen valódi nemzetgazdászati elvek lakják a nemzetet, — addig e népnek élni kell és e nép élni fog, — habár egyes egyének elmúlnak is, de a néptömeg, mely a fentebbi alapelveket magához szorosán fűzi — el nem enyészhet soha.

Kedves földieim! a midőn egynehány népeit az őskornak és az újabbi időnek felsorolám és sajátságaikat, erényeiket, szokásaikat és hibáikat kimutatám; úgy a híres nemzetgazdász és népgazda Chevalier Mihálynak e zárszó előtt rövid szavakban kifejezett igazságát bizonyítottam be, és így világos dolog, hogy azon nép mely ezen fennebbi alapelvekhez ragaszkodik, lehet boldog, nagy és hatalmas, — ellenkezőleg pedig azon nemzet, mely azokat megveti; — bomlásnak indul, elvész a nyomorban és megsemmisül mint Amerika és Ausztralia őslakói, kikről a történelem csak annyit fog

majd följegyezni: hogy léteztek egykoron!

Akarunk-e élni és mint nemzet létezni? — ezen kérdés szól hozzánk kérelhetlen helyes észjárással! a midőn szomorú nemzetgazdálkodási és pénzviszonyaink kényszeritenek a tévesztett pályáról azon helyes ösvényre térni, a melyen haladva juthat a nemzet azon célhoz, mely életét és létezését fogja biztosítani, — és én világtalan nyomorék örömteljesen válaszolok, hogy igen!! mi magyarok élni tudunk és élni fogunk is, — és ha mi akarunk élni, az tőlünk függ, mert egy nemzet sem tűnhetik el e földgömből, mely az emberi nemnek igénybe vett és hasznos tagja lett.

Mi magyarok ne ütközzünk meg azon, ha több tudós vitatkozik és még tisztába nincs származásunk és idejövetelelünk felett, — hogy mi finnektől, mongoloktól vagy másoktól származunk-e, — én nem vagyok tudós, csak egy öreg

világtalan nyomorék; — ki nek gazdag tapasztalatai mellett egészséges emberi értelme és felfogása van, — én tehát mondom minden további tollváltás nélkül, — és a nélkül hogy a tudósokkal bibelődném: hogy mi Nyugotázsiából származunk! — ezen feltevésemet tehát avval, és azon ténykörülményből állapítom meg, — miként a nyugotázsiai népek velünk rokonságban vannak, mivel bennük ugyanazn vérmérséklet, természeti- és életkifejezések mint bennünk léteznek, — noha ámbár ezer éves elszármazásunk ideje alatt nemzeti jellemünk nagyban és kicsinyben módosult, de sőt ősapáink gyengéi és hibái otthonosak az ősi hazánk lkaóinál mott is. — Bár szemeim eloltva vannak, nyugodt szív és lélekkel megvallom, hogy mielőtt e földi jajvölgyből kiszólitatnám, hazámat és nemzetemet boldog és megelégedettnek lenni, tudni óhajtom.

Ha a mostani időben egy nemzet

mint korszerű állam fennállni óhajt, úgy a legelkerülhetlenebb és legszükségesebb feltétele fenállhatásának a rendezett nép és pénzügyi gazdálkodás. — Nézzük az egykor hatalmas szomszéd Törökországot, — mely egész Európát fenyegette, — most ezen államot az európai hatalmak kegyelme és egymás ellenébeni féltékenység tartja fel. Az izlám az ő koránjával már nem illeszthető egy korszerű államlét keretébe. — Az egykor oly fenyegető és hatalmas Törökbirodalom ma már aggyenge, — minélfogva teljes összeomlása idő kérdéssé vált. — Miért fog tehát eme állam romba dőlni? — mert nem halad a korrallal, és elavult intézményeiben, valamint az őskor setétítő bálványaiiba gyönyörködik, — támaszkodván a nyers erőszakhoz, — mely a 19-ik századnak nevetséges tárgya lett már; — de azért is megszámlálvák a Törökbirodalom napjai; — mert a birodalom főtörzse a török, — mind a köz-

.művelődés, mind az ipar és kereskedelem-
 lemben, de egyszersmind a polgárosodás-
 bban sokkal alantabb fokon áll, — mint
 a birodalmához tartozó egyéb nemzetek;
 — de különben erkölcsi szokásuk és
 anyagi életük a finomabb társadalmi élet-
 nek ellentétei; a szorgalom nem ottho-
 nos, pazarlása pedig rendkívüli; — me-
 lyeknél fogva a török dicsőségnek leha-
 nyatlanania kell.

Mióta a gőzerő és távirászat hasz-
 nálatba jött, — melyekkel a 19-ik szá-
 zad eme varázsló találmányaival a leg-
 távolabbra eső népek egymáshoz közel
 hozattak, — azóta a kereskedelem és
 ipar elérhetlen nagyságig emeltetett;
 — és ama nép mely e korszerű művelő-
 dés és eszmény becséről megteletkezett,
 — épen úgy mint Törökország, ezen
 egykori hatalmas állam, elszegényedik
 s így elsülyedni fog.

Kedves földieim engedjenek egy
 kissé elmélkedni nemzeti jellemünkről!

— Tudjuk hogy a magyar nép vitéz, buskomor, bátor és értelmes, — de a mi legfőbb: vendégszeretete történelmi páratlanság; — mely nép az emberi nemnek legkedvencebb eszményeitől, — a haladás és a szabadságtól fellelkesedik, és mely évszázadokon át, — Keleteurópában az egyetlen nép volt, — mely a fennebbi eszményekért életét és vérért áldozta, — a mely tulajdonságok voltak éppen azok, a melyekkel a magyar nép magának a föld szabadságszerető népeinek tiszteletet és szeretetét kivívhatta, és méltán ki is érdemelte, daczára annak: — hogy számtanilag gyengék vagyunk. — Persze hogy ezek mind szépek, és azokban büszkék is lehetünk; — de ezek nem elegendők arra, hogy boldoguljunk e jelen józanodott és anyagi korszakban, — a melyben a főtényezők a pénz a kiszámítás, — mert ezek nélkül a nemzetek nagyszerű rokonszenvei mellett csak még mindig egy chinai fal választ el min-

ket azoktól ; így tehát nics más mód hátra, mint a legműveltebb és legpolgárosítottabb népek által elfoglalt ösvényre lépni, — azon őket követni, és tőlük tanulmányozás és iparkodás által elsajátítani mindazokat, melyek nálunk hiányzanak ; — mert ha mi létezni és élni óhajtunk, úgy szükséges nekünk nem csak szorgalmasabbaknak lenni, de egyszersmint eltanulni a nagy, de egyszerű mesterségét vagyis remekét a gazdag népeknek ; — t. i. : a gazdálkodó takarékoságnak erényét.

Én három világrészt utaztam be, — számos országokat és népeket meglátogattam, több helyeken éltem is, — s öröömre meg kell vallanom, hogy magyar hazám a legboldogítóbb és legáldásdusabb égi vonal alatt fekszik ; — Magyarhon mindazokkal bővelkedik, melyekre a népnek e földön szüksége lehet ; — áldott termékeny földjén kívül gazdag földalatti és ki nem merithető kin-

cekkal bir. Földmivelése azonban még hátramaradt, — ipara és bányászata csak most kezd éledni.

Vannak földieim között több komor de még is érdeklődő egyéniségek, kik a rossz időkről panaszkodnak, — vagy az ország népességének szaporodását hozzák fel okul annak, — hogy mostoha időket élünk, — ezen kifejezéseknek csak nevetni tudok, — melyek ezen még kevés lakókkal biró országra vonatkoznak. — Hasonlitsuk országunkhoz a sűrűn benépesedett belga, angol, francia, német stb. országokat; és meg fogunk győződni arról, hogy mily képtelen állítás az egész, miután sz. István egész birodalmában alig 16 millió lélek él; — holott észszerű földmivelés és ipar mellett ott még 25 millió ember kényelmesen elférhetne és megélhetne, — de nem csak illedelmesen tápláthatnák magukat az ország lakói, hanem kifejtendő szorgalom és takarékoság mint eme a jelenkor

korszerű erényei által, és ezek folytán a valódi jólét megállapításával István országát oda vihetnők. — hogy egy pár lezármazási korszak után országunkat Európa leggazdagabb és legvirágzóbb államai közé sorozhatnánk; — mert hazánk legáldottabb és legkimerithetlenebb kincsekkel és természeti adományokkal telve van. Nekünk nem szabad egy helyen megállapodnunk, hanem serényen haladni, és a nálunk haladottabb nemzeteket kettőztetett lépésekkel követni kell; hogy ha őket nem is előzhetnénk meg, de legalább velök egy színvonalra juthassunk. — Miért nem szaporodunk? mondja valaki: hogy a magyar népfaj nem szapora, és hogy más fajok pedig terjednek; — ez csalódás! — a nemzeti és népgazdászati állapotok hibásak nálunk. De különben nem csak a magyarok szenvednek e bajban; — hanem a testvér népek, a szerbek és románok is! — mig ellenben két más, — az or-

szág legtermékenyebb földjét lakó népfajok, mint például a bánáti németek és zsidók — mint a gombák nőnek és gyorsan sokasodnak.

Tehát mi a tanulság ebből? — Míg József és Lipót császárok alatt, a törökökkel folytatott háborúk által pusztított és elnéptelenült alföld és bánát Törökországból bevándorlott szerbekkel, sváb és német-országokból ide sereglett németekkel benépesítették és azok gazdag rónáin letelepedtek, — a szerbek úgy a németek ezen a törököktől feldult vidékeket már eleinte szorgalmasan mivelve, hamar helyre hozzák a jólétet, és az elpusztult alföld ismét virágzásba hozott. Azonban egy század év óta a szerbek jóléte hanyatlott; — mert boldogságukban elbizakodtak, elhanyagolták a leggyönygyebb erényeket a szorgalmat, és takarékossgot, — lettek könnyen gondolkozók és vonakodók minden munkától; míg ellenben a hangyaszorgalmu

és törődő német, mai napig is ugyanaz maradt t. i. szorgalmas nép! — Ő dolgozik, él mértékletesen, és növeli vagyonát; sőt a nem törődő szerbektől egyre vásárolja a gazdag földeket, a melyeken új családok telepítettnek le, s így szaporodnak is, — míg a szerbek a szegénységtől ésszükségtől nem házasodnak, elégedetlen életet élnek és ennek következtében fokozódó vérizgatottságuk miatt mindinkább ritkulnak — míg végre kihalnak. — Példákat ad erre nézve a Bácskaság, hol faluk vannak, melyeket csupán szerbek laktak, — azonban ezek a németek által kiszorítottván, az ezelőtt tiszta szerb falvak ma már német falvakká váltak; — a németek a Bácskaságban napról napra növekednek, míg ellenben a szerbek a lelkek számában is megfogyatkoztak; — tehát a tanulság az: — hogy a szorgalom és takarékoság az egyedüli alapfeltételek, — melyekkel egy nemzet boldogulni tud,

— s jólétét és fennállhatását biztosíthatja.

Nézzük a zsidókat, mily óriási lépésekkel szaporodnak Magyarországon, — kik elvegyülnek oly népek közé, kik könnyen gondolkoznak. — Mi nevetséges és felelősség nélküli büszkeséggel mit sem akarunk tudni egy üzlet vagy kereskedelmi állapotról; — a köznemes küldi fiait iskolába azért, hogy jogász vagy pap legyen! — a főnemesek pedig külföldre utaztatják fiaikat, hol nem tanulván, pénzeiket elpocsékolják! — A zsidóság felhasználja nemzeti gyengeségünket, előbb a görögöket és szerbeket szoritá ki a kereskedésből, és most Magyarországnak csaknem egész kereskedelme van már az ő kezében; — de sőt számosan közülök uradalmakat vettek birtokba. — Ama álhazafiak és szájhősök, kik csárdákban a zsidókat gunyolták és gunyolják, jobban cselekednének, ha a népet korszerű irányzatba vezetnék.

Dolgozzunk, iparkodjunk mi is, mint a zsidók, legyünk mi is takarékosak, mértékletesek elégedettek mint ők; — hogy mi is hasonlóképen vagyonosak lehessünk; annak oka, hogy a zsidó mi mellettünk és köztünk meggazdagszik; — fekszik a mi nemzeti jellemvonásunkban! miként igen sok jó tulajdonságaink és gyengeségeink vannak: t. i. meg van a hajlandóság a jó életre és a feccsértéshez. — Nálunk sok tekintetben hiányzik ama fő erény, mely a nemzetet jólétre vezethetné, — vagy szorosabb értelemben, mi jó emberek vagyunk, de rossz számolók! — Nekünk nem csak dolgozni és fáradhatlanul tevékenyeknek kell lennünk, hanem azon mesterséget is el kell tanulnunk, hogy a már meglévőket vagy megszerzetteket fenn is tudhassuk tartani, — ne legyünk képzelődők, hanem mint zsidó polgártásaink, — jól kiszámító és gyakorlati emberek, úgy minden gyengeségünk, melyet a kelettől öröklöttünk,

egészen el fog enyészni és tűnni. — Mi egy első rangú európai közművelődési nép lehetünk! — ész és természeti adományok bennünk elegendők, — meg vannak nálunk is a szorgalom, takarékoság és mértékletesség erénye, — és a számtani tehetségünk pedig kifejlődött; — ezek mellett áldott országunkban meg fog honosodni a jólét, — mely jólét a nemzet szaporodását, ez pedig a nemzeti vagyon növekedését fogná eredményezni; — tudni való dolog: hogy ekkor egyszerűsmint a haza iránti szeretet mindinkább fokozódnék. — Mi törzs magyarok alig számítunk 7, 8 millió lelket e hazában! — ha mi az egyszerű és gyakorlati alapelveit a korszerű népgazdászatnak elsajátítanánk, és azt bennünk hussá és vérré tehetnénk, úgy a mi népfajunk gyorsan fog szaporodni, és nem leendő szükségünk idegen telepítvényekre, hanem saját fiaink és leányainkkal volna szerencsénk a még gyéren lakott hazánkat benépesi-

teni — Magyarország 300 év óta, mióta a Habsburg házzal összefűzve van, — nem volt még oly kedvező helyzetben, mint a milyenben az, az 1867•ki kiegyezés óta jutott. — Van saját felelős és független kormányunk! — Régibb időnkben a latin nyelv volt az államisági nyelv, mely holt nyelv a magyar nyelv hátrányára, nemzetiségünk terjedésének gyilkoló eszközeül használtatott. — Megérlelvén ezt az idő, és most a magyar nyelv emeltetett diplomatai nyelvvé; — ennél fogva használjuk fel a kínálkozó alkalmat, — munkálkodjunk szorgalmasan, éljünk takarékosan, s a nemzet ősi tulajdonságával vérrokon finom társadalmi életet terjeszszük szét e hazában, — egymást szeretve, buzdítsuk a népet munkára, szorgalomra, és serkentsük a népet testvérisülésre összetartásra, — a helyett: hogy a népekben a politikai szenvedélyeket felkorbácsolnánk; — adjunk jótanácsot nekik, — mert a békében a

szeretetben van azon isteni erő, mely a szorgalmas népben a jólétet elősegíti, — mely nélkül egy nemzet fenn nem állhat. — Magyarország most legkevésbé tarthat a német vagy orosz befolyásoktól — mert a mely nemzet békés kifejlődésében vagyonosodik, gazdagszik; — az olyan hatalmassá válik, miután a pénz már maga hatalom. — Ha függetlenségünket és nemzeti jellegünket fentartani kívánjuk; úgy szükséges és minden lakónak szoros kötelessége, nemzeti és független kormányát nemcsak tanácscsal de tettel is támogatni, — és mint derék állampolgár neki és törvényeinknek engedelmeskedni; — avval, hogy kormányunkat dicsérjük vagy gyalázzuk, nem jelezzük hazafiságunkat; — hanem a törvények tiszteletével, mely életfeltétele egy parlamentarizmusnak. — Fizesük adóinkat rendesen, mert a mely kormány pénzzel nem rendelkezhetik, az olyanak kezei lekötvék, — az pedig ki

roszlelküleg az államot hármí uton, módon csalásokkal megrövidíti, vagy annak nemzetiségi érdekeit aláásni törekszik — az hazaáruló! — Egészen más volt a nép magaviselete akkor, — midőn a kényuralom Bach és Schmerling rendszereivel a nemzetet kizsebelni törekedett, — akkor helyén volt a támogatást megtagadni egy oly kormánytól, a mely egyrészt ről idegen, másrésztől zsarnok is volt.

— Most hála az égnek a magyar állam, mint a népek egyeteme, már a nemzeté, mely egyszersmind a magyar nemzetet képviseli; — annak élén már nem idegenek, hanem honfiaink állanak. — Vegyük tanulságot a mivelte és gazdagabb népekről, angolok, francziák, németek, belgák, hollandusok, svajcziak ugy nem különben az északamerikaiakról, — merészeljék ott az állam törvényes követeléseit megtagadni, — a mi nálunk szégyenükre gyakori, — az állam iránti kötelességeinket pontosan teljesíteni, a leg-

nemesebb nemzeti erény, és emélfogva minden derék és józan polgára e drága magyar hazánknak sietni fogja adóját befizetni, és ez által a nemzet pénzügyi viszonyait jóvá tenni, melyek ma szomorú alakot öltének, de azért még nem áll reménytelenül.

Mióta egy megvesztegethetlen és teljes képzettségű nagy hazafi és valódi államférfi Ghiczy Kálmán ő felsége a király kívánatára a pénzügy vezetését és annak rendbeszedését átvette, azóta a pénzügyi viszonyok körül mutatkozott hangulatok higgadtabbá lettek; — e nagytehetségű férfi mint pénzügyminiszter meggazdálkodásokkal, és az államháztartás rendbeszedésével kezdé meg e nagy horderejű működését, és mindjárt elővette a bevételek és kiadások közötti mérlegezést, megállapította az egyensúlyt, — sikerülni is fog neki, ha a nép támogatásával körülötte csoportosulni sietend. — Ezen szomorú pénzügyek ve-

zetését a nagy számtudós ama sajnós viszonyok közt vette kezébe, a midőn az egy pár szó: »lenni vagy nem lenni« mint pallós függött a nemzet felett. — Már is mutatkoznak jelenségek bizonyítékául annak; hogy az államháztartás és pénzügyek vezetéséhez nem csak számtani tehetség és józan takarékosság, de egyuttal a hazafiság is megkívántatik.

Szép olvasónőim! ne féljeteK, — én nem jövendölöm a világnak közelgő elmulását, — ha a híres csillagász Laplacenak a földről mondott állítását felhozom. — Az ő állítása szerint a föld 100 ezer évig fog még létezni; — a midőn a nap a nagy tűz-kráter, — melytől a világosságot és meleget nyerjük — egészen kiégni fog, és az ennek folytán bekövetkező nagy hidegtől a napapródok a plánéták az anyukhoz, a naphoz viszszaköltöznek; — mely egyesülés ismét 100 ezer év múlva újabb planétákat

szülne, a miből újabb fejlődés származnék. — Mely mindezt Laplace a természet érverésének és ismétlődését eme titokszerű természeti törvénynek örökkévalóságnak nevezi.

A fentebb elmondottakból kedves olvasóim világosan kivehetik azt, — miként még mily hosszú sora a leszármazásoknak és éveknek áll előttünk, — és ha akarjuk: hogy nemzetünk ezer éves fenállását még száz alkalommal megünneplhesse; — ezen nemzeti örömnép megvalósításához a következő és legjobb tervemet ajánlhatom nemzetemnek, mely pénzt nem kíván: — t. i. szorítsuk vissza nemzeti szenvedélyeinket a szerénység határába; — dolgozzunk és iparkodjunk szorgalmasan; — éljünk takarékosan és mértékletesen, tanuljunk jól számolni, — ne fölőzzük a bevételeket kiadásokkal; — hanem tartsunk egyenmérleget a bevétel és kiadás között, — sajátítsuk el magunknak ama nagy mes-

terséget : hogy ne csak szerezni, de fen-
tartani is tudjunk ; — mely mindezeket
a derék és jó polgár követni fogja, és
megfelelni igyekezend azon nemzeti kö-
telmeknek , — melyeket a haza elébe
szab ; — hogy a magyar nemzet éljen,
erősödjék és felvirágozzék ; — mely mind
ezekhez, én mint világtalan nyomorék
ama jóslatomat függesztem : hogy nem-
zetemnek legalább 100-szor leend alka-
ma : — Magyarország megalkotásának
ezer éves ünnepélyét megülhetni.

Isten velünk !
